

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Ideály sametové revoluce a jejich reflexe v polistopadové tvorbě Karla Kryla

Diplomová práce

Studijní

program:

N7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: Bc. David Průcha

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David Průcha**
Osobní číslo: **P14000614**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Ideály sametové revoluce a jejich reflexe v polistopadové tvorbě Karla Kryla**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce si klade za cíl rozbor politického myšlení Karla Kryla, který ve své polistopadové tvorbě poukazoval na - dle něj - zásadní nedostatky vznikající československé, potažmo české demokracie. Toto téma bude uchopeno prostřednictvím rozboru transformativních ideálů revoluce z roku 1989. Z metodologického hlediska bude komparovat rozbor ideálů revoluce s politickou a sociální skutečností, včetně interpretace těchto událostí písničkářem a básníkem Karlem Krylem. V práci jde o spojení pojmové analýzy a historicky orientovaného sociologického rozboru stavu česko(slovenské) společnosti v letech 1987-1992.

Student se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- ČERMÁK, Miloš - KRYL, Karel. Půlkacíř : (Rozhovor Miloše Čermáka s Karlem Krylem). 1. vyd. Praha : Academia, 1993. 162 s., 32 s. fotogr. ISBN 80-200-0498-X.
- ČERMÁK, Miloš. Nanebevzetí Karla Kryla. Vyd. 1. Praha : Academia, 1997. 157 s., front. Amphora ; sv. 4. ISBN 80-200-0661-3.
- DENČEVOVÁ, Ivana - STEHLÍK, Michal. Fenomén Karel Kryl. Vyd. 1. Praha : Radioservis, 2014. 157 s. ISBN 978-80-87530-41-2.
- HANZEL, Vladimír. Zrychlený tep dějin: reálné drama o deseti jednáních : autentické záznamy jednání Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu s představiteli státní moci v listopadu a prosinci 1989. 2. vyd. Praha: Galén, c2006. ISBN 80-7262-426-1.
- KALINOVÁ, Lenka. Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969/1993. Praha: Academia, 2012. Historie. ISBN 978-80-200-2043-7.

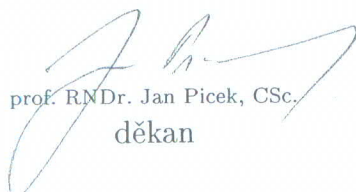
Vedoucí diplomové práce:

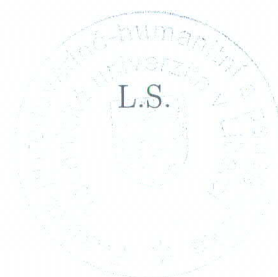
PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce: **15. dubna 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. listopadu 2016

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tom-to případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce panu PhDr. Ondřeji Lánskému Ph.D. za vedení práce, které, ač bylo ztíženo v komunikaci z důvodu jeho pracovního pobytu ve Spojených státech amerických, probíhalo na velice kvalitní úrovni.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá reflexí ideálů sametové revoluce a reflexí společenské polistopadové reality. K tomu využívá dílo písničkáře a básníka Karla Kryla. Autor se dále zabývá Krylovým politickým myšlením, jeho názory na československou politickou reprezentaci a to konkrétně na Václava Havla a Václava Klause. Práce ukazuje Krylův závěr, že politická a ekonomická moc zůstala i po sametové revoluci v roce 1989 v rukách komunistické nomenklatury.

Klíčová slova: Ideál, demokracie, spravedlnost, svoboda, Karel Kryl, komunismus, Václav Havel, Václav Klaus, Alexander Dubček, sametová revoluce.

|

Abstract

This thesis deals with the reflexion of ideas of the Velvet Revolution and the reflection of the social reality which came after the November of the year 1989. For this, the thesis uses the work of the songwriter and poet Karel Kryl. The author of this thesis also inquires into Kryl's political thinking and his opinions on the Czechoslovak political representatives, particularly Václav Havel and Václav Klaus. After studying Kryl's work, the thesis concludes that the political and economic power remained in the hands of the communist nomenclature even after the Velvet Revolution of the year 1989.

Key words: Ideal, Democracy, Justice, Freedom, Karel Kryl, communism, Vaclav Havel, Vaclav Klaus, Alexander Dubcek, Velvet Revolution.

Obsah

Úvod.....	109
Mé zamyšlení nad listopadem.....	1241
Ideály listopadu aneb tak promluvil lid.....	1413
Nenásilí.....	1413
Samoorganizace.....	1514
Demokracie.....	1614
Spravedlnost.....	1816
Socialismus.....	1917
Lidskost.....	2119
Svoboda a její problematika.....	2220
Havel vs. Dubček?.....	2322
Kryl básníkem nebo písničkářem?.....	2624
Kryl, Havel a Gott.....	3028
Ukradeno.....	3331
Krylova detekce zlodějů revoluce.....	3533
Krylova protihavlovská kritika.....	4340
Krylova protiklausovská kritika.....	5047
Krylovy politické názory.....	5350
Krylův názorový rozkol s rádiem Svobodná Evropa.....	5754
Krylova reflexe listopadových ideálů.....	6057
Krylův ideál demokracie.....	6057
Ideál svobody a Krylova reflexe.....	6461
Ideál spravedlnosti a Krylova reflexe.....	6865
Kontraideály.....	7168
Lhostejnost.....	7168

<u>Závist</u>	<u>7471</u>
<u>Závěr</u>	<u>7875</u>
<u>Seznam použité literatury</u>	<u>8077</u>
<u>Knihy</u>	<u>8077</u>
<u>Elektronické zdroje</u>	<u>8279</u>
<u>Úvod</u>	<u>9</u>
<u>Mé zamyšlení nad listopadem</u>	<u>11</u>
<u>Ideály listopadu aneb tak promluvil lid</u>	<u>13</u>
<u>Nenásilí</u>	<u>13</u>
<u>Samoorganizace</u>	<u>14</u>
<u>Demokracie</u>	<u>14</u>
<u>Spravedlnost</u>	<u>16</u>
<u>Socialismus</u>	<u>17</u>
<u>Lidskost</u>	<u>19</u>
<u>Svoboda a její problematika</u>	<u>20</u>
<u>Havel vs. Dubček?</u>	<u>22</u>
<u>Kryl básníkem nebo písničkářem?</u>	<u>24</u>
<u>Kryl, Havel a Gott</u>	<u>28</u>
<u>Ukradeno</u>	<u>31</u>
<u>Krylova detekce zlodějů revoluce</u>	<u>33</u>
<u>Krylova protihavlovská kritika</u>	<u>40</u>
<u>Krylova protiklausevská kritika</u>	<u>47</u>
<u>Krylovy politické názory</u>	<u>50</u>
<u>Krylův názorový rozkol s rádiem Svobodná Evropa</u>	<u>54</u>
<u>Krylova reflexe listopadových ideálů</u>	<u>57</u>
<u>Krylův ideál demokracie</u>	<u>57</u>

Ideál svobody a Krylova reflexe	61
Ideál spravedlnosti a Krylova reflexe	65
Kontraideály	68
Lhostejnost	68
Závist	71
Závěr	75
Seznam použité literatury	77
Knihy	77
Elektronické zdroje	79

Úvod

Nově se formující československá politická elita se stala hned na začátku devadesátých let dvacátého století terčem kritiky. Tato kritika však byla v československé společnosti v první polovině devadesátých let spíše okrajovou záležitostí.¹ Mezi nejviditelnější a nejhlásitější kritiky patřil básník a písničkář Karel Kryl. Okysličená revoluční krev ale stále kolovala v žilách mnoha lidí, a tak byla jeho kritika velmi často nevyslyšena.

Postava a osobnost Karla Kryla, jeho písně a básně, jeho názory, charakter, temperament a předpovědi nepřestávají fascinovat. Vždy jakoby stál na „špatné straně“. Někteří mu vyčítají rebelství z principu, avšak on to odmítá a namísto toho říká: „Cesta z opozice do opozice neexistuje. Jen setrvání na principu.“ (Kryl 2006: s. 687). Jeho rebelie a lidové bardství v jakékoliv době mě učarovalo natolik, že jsem jako téma své diplomové práce zvolil rozbor myšlení této osobnosti. Studium českých politických dějin, zvláště těch ve 20. století, je pro mě též ve středobodě mého zájmu a studia. Takže jsem spojil tyto dva směry v jeden koherentní celek a výsledkem je práce, kterou právě držíte v ruce.

Tato práce se jmenuje „Ideály sametové revoluce a jejich reflexe v polistopadové tvorbě Karla Kryla“ a pokouší se o rozbor politického myšlení Karla Kryla, který ve své polistopadové tvorbě poukazoval na – podle něj – některé zásadní neduhy vznikající československé, později české demokracie. Toto téma je uchopeno prostřednictvím rozboru transformativních ideálů revoluce z roku 1989. Pro onen rozbor byla základem nová kniha Jamese Krapfla „Revoluce s lidskou tváří“. Práce se snaží prozkoumat Krylovu reflexi „sametových“ ideálů z jeho primární i sekundární literatury. Konkrétní rozbor je k nalezení v kapitole „Krylova reflexe polistopadových ideálů“. V Krylově díle lze však také nalézt určité společenské rysy, které ony ideály sametové revoluce překryly a které Kryl přesně pojmenoval. Jim je věnována kapitola s názvem „Kontraideály“.

¹ Do jaké míry za to mohou tehdejší média, můžeme zatím pouze spekulovat. Trochu naznačení může čtenář najít v podkapitole „Ideál svobody a Krylova reflexe“ ve slovech Petra Pitharta.

Politická realita nutila Kryla reagovat i přímo na přední československé politické osobnosti, zejména na Václava Havla a Václava Klause. Nejvíce dle něj revoluci poškodily dvě věty těchto pánů. Výrok Havlův „Nejsme jako oni“ a výrok Klausův „Špinavé peníze nesmrdí“ (Kryl 2006: s. 697). Krylovo hodnocení můžete konkrétně nalézt v kapitolách „Krylova protihavlovská kritika“ a „Krylova protiklausovská kritika“.

Obraz Karla Kryla, coby politicky myslícího jedince, proniká téměř do všech kapitol této práce, jež se rodáka z Kroměříže přímo týkají. Přímé zmapování Krylových politických názorů může čtenář nalézt v kapitole „Krylovy ~~úv~~ politické ~~éy~~ názory“, kde jsem se je pokusil analyzovat.

V práci je hojně citováno přímo tak, jak Kryl svoje názory psal a novinářům sděloval. Sám básník měl přímé citace různých osobností z vědy, kultury a umění ve veliké oblibě. Dokonce v jednom rozhovoru pro Rudé právo a novináře Pavla Dostála jich stačil vyřknout přes třicet (Kryl 2006, s. 686-690)!

Práce není na všech místech psána výhradně odborným stylem se všemi znaky, které má odborný text obsahovat. Je zde autorem použito i „uměleckých“ prvků, protože Kryl byl hlavně umělcem. Na těchto místech prosím odbornou veřejnost o shovívavost, já se však domnívám, že text tak získává „krylovštější“ povahu a je tudíž autentičtější.

Mé zamyšlení nad listopadem

Revoluce obecně znamená určitý předěl, při kterém se odehrává rychlá změna státní moci, která je doprovázena zhroutilím státu (Žaloudek 2004: s. 576). Anthony Giddens představuje pojem revoluce jako masové lidové hnutí, které se definuje jako nová nastupující vládní moc, která svým jednáním odstartuje reformy a změny ve společnosti, a je v ní přítomno násilí (Giddens 2013: s. 470).

Hned na první pohled je jasné, že Giddensův poslední specifikuující dodatek je pro listopadovou revoluci v Československu diskutabilní. Historici nazývají revoluci v Československu v roce 1989 jako „sametovou“. Tento přívlastek získala poté, co se její průběh nesl v nenásilném duchu a bez obětí na životech. Podle Petra Pitharta panuje obecná shoda, že přívlastek „sametová“ objevili zahraniční novináři (Rakušanová 2009). Někteří by však mohli namítnout, že samotný prolog revoluce násilí obsahoval. Pohotovostní pluky veřejné bezpečnosti přeci svými obušky krutě zbili demonstrující studenty na Národní třídě v Praze, což se později ukázalo jako spouštěč celé revoluce v Československu. To celé v kontextu Východního bloku, který se postupně hroutil.

Další otázka, kterou si pokládá americký historik James Krapfl, zní, zda se vůbec jednalo o revoluční akt. Zda spíše nenazývat tyto události jakýmsi „předělem“ nebo reformací. V podstatě po studiu určitého typu pramenů, z nichž Krapfl vyšel², tento historik odhaluje, že v rámci jedné revoluce existovaly tisíce a tisíce malých subrevolucí. Jiná byla revoluce studentů v Praze, jiná zase v Brně, nebo v Bánské Bystrici, Košicích či Nových Zámcích (Krapfl 2016: s. 16-23).

Podle něj tedy Češi a Slováci neodmítli režim kvůli socialismu jako takovému – což si dokážeme v další části této práce, kde mezi ideály listopadu zařadíme na základě odborné literatury právě (pro někoho možná překvapivě) i socialismus – ale kvůli slepému, rigidnímu, stojatému, nepřejíciému a protiobčanskému byrokratismu,

² Krapflovo studium se soustředilo na různé druhy letáků, pamfletů, bulletinů, manifestů, prohlášení a proslovů, ze kterých čerpal charakter a pojmání revoluce různých spolků, organizací a měst po celém Československu.

| který se snoubil v komunistické realitě Československa~~e~~ s obecnou nelidskostí
(ibid).

|

Ideály listopadu aneb tak promluvil lid

Na náměstích při výročích 17. listopadu jsou slyšet hesla obsahující v různých formách slovo „demokracie“. Právě tento a pět dalších ideálů sametové revoluce v Československu budou představeny v následující kapitole.

Krapfl k těmto šesti ideálům došel přes studium určitého typu pramenů, které ~~jsem~~ vyjmenoval~~i~~ v poznámce pod čarou číslo 1. Krapflůva metoda počítá s tím, že relevantnost pohnutek (nikoliv pohnutky samotné) vyjít do ulic je u všech stejná. Tedy že pohnutka pražského studenta či vesnické prodavačky má tutéž váhu. Díky rozdílnosti těchto pohnutek se před námi objevuje penzum různých požadavků, které Krapfl shrnul do již zmíněných 6 ideálů listopadu. Používání termínu „ideál“ není náhoda, má svůj význam. Ukazuje se totiž, že sametová revoluce roku 1989 byla revolucí silně idealistickou a imateriální. Dle Krapflůva výzkumu bylo mezi 591 požadavky, odhalených v inkriminovaných pramenech, zastoupeno pouhé 1 % těch, které souvisely s hmotným blahobytem. Požadavky společnosti, jež byly tlumočeny ~~v~~ Krapflem zkoumaných pramenech, stály nejvíce na politické reprezentaci (demokraticky smýšlející) a mezilidských poměrech v zaměstnání (důraz kladen na obyčejnou **lidskost**). Dále požadují **demokracii** (která jde ruku v ruce se *svobodou*), **spravedlnost**, **nenásilí**, **samoorganizaci** a **socialismus**.

Všech šest ideálů rozebereme podrobněji v následujících podkapitolách. Kurzívou předkládaná svoboda a její problematika bude krátce diskutována v části umístěné pod rozborem šesti ideálů z toho důvodu, že jej považují za ideál hodný zvláštní pozornosti.

Nenásilí

Je to vlastně jediný ideál, který se dokázal „vtělit“ do historie. Dnes totiž známe revoluční události roku 1989 pod názvem „sametová revoluce“ nebo také občas „něžná revoluce“. Myšlenka nenásilí během protestů není v historii nic nového. Nejznámější ghándhíovské protesty v Indii se nesly přesně v tomto duchu. A byl to právě Havel, kdo se inspiroval od Ghándhího jeho heslem o „pravdě a lásce“ (Emmert 2012, s. 56). Výše uvedená Giddensova definice o revoluci platí jen díky

tomu, že násilí bylo použito ze strany oficiální státní moci. Demonstrující studenti na Národní třídě v Praze dávali myšlenku nenásilí okázale najevo vyvolávanými hesly³ i učiněnými gesty⁴.

Důležité pro Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu bylo, aby i lid protestoval nenásilně. Tuto myšlenku viditelně propagovaly ~~y obě organizace~~ Občanské fórum ~~i Verejnosť proti násilí~~. Bylo to důležité, jelikož v opačném případě by to mohlo dát oficiálnímu režimu karty do rukou ~~oficiálního režimu~~ a násilí by mohlo dát záminku k dalším zákrokům, jako byl ten ze 17. listopadu. Nenásilí nestálo v politických programech různých organizací jen jako frázovitý podpěr revoluce, dle Krapfla se stalo v podstatě způsobem života. Získávalo až povahu „romantické“ něžné revoluce, poněvadž v některých programech či prohlášeních se protulo s ideálem lásky (Krapfl 2016: s. 113-114). V tomto duchu se nesou i dvě veřejně propagované hodnoty pozdějšího polistopadového prezidenta a ~~-v-~~očí veřejnosti- hlavního ~~-hlavního-~~ muže sametové revoluce Václava Havla. Byly to hodnoty pravdy a lásky. Stály jednak v jeho dnes legendární hesle (jak jsme výše připomněli, čerpající z myšlenkového odkazu Ghándhího): „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“ a jednak v jehose ~~podpisu~~episoval se symbolem sametové revoluci vlastní – se srdcem.

Samoorganizace

Tento ideál můžeme chápat jako reakci na onen přebujelý, tvrdý a direktivní byrokratismus. Aby se vůbec ke stávkovému hnutí dalo připojit, byla tu nutnost se ve všech kolektivech různého druhu organizovat. Díky mnohdy spontánní samoorganizaci lid režimu ukázal, že existuje způsob, jak se organizovat rychle, chytře a účelně, a hlavně bez hrozby perzekuce nebo násilí. Revoluce se tak stávala jakýmsi ztělesněním neformální samoorganizace, kázně, pořádku, skloubené v jednoduchosti samotné lidskosti (Krapfl 2016: s. 116).

³ Jedno z nejznámějších demonstračních hesel znělo: „Mámě holé ruce“.

⁴ Gestem nenásilí byly květy, které demonstranti dávali na štíty pořádkové policie, jež jejich prostor obklopila.

Demokracie

Tento ideál revoluce byl ve společnosti vnímán velmi idealisticky v tom smyslu, že si lidé s demokracií jako hodnotou spojovali požadavky a naděje, které se posléze ukázaly jako problematické. Dokladem toho může být požadavek vyslovený Milanem Kňažkem ve Slovenské televizi 24. listopadu 1989 při jedné z debat v televizních novinách: „Třeba... vytvořit jeden obrovský kruhový stůl, za který se posadí 15 milionů lidí. A my musíme počítat absolutně s každým názorem, aby se každý svobodně vyjádřil bez strachu, aby vyjádřil svoji vlastní podstatu a představu naší společnosti.“ (Krapfl 2016: s. 123).

Tuto zásadu, jak dokládá Krapflův výzkum, se snažili uplatňovat některé obce v praxi, kde na shromážděních všech obyvatel dostal prostor každý, kdo o něj požádal. Stejně jako toto v podstatě utopické pravidlo (pokud bychom ho vzali ad absurdum), snažila se revoluční veřejnost aplikovat i další. Mezi ně patřilo jakési „Osmero zásad pro konstruktivní dialog“, které sestavila skupina středočeských intelektuálů říkající si Občanská beseda v létě 1989. Mezi tyto zásady patřilo:

1. Tvůj oponent není nepřitelem, ale partnerem při hledání pravdy. Cílem naší diskuse je pravda, nikoli intelektuální soutěž. Účast v dialogu předpokládá trojí úctu: k pravdě, k druhému, k sobě.
2. Snaž se porozumět druhému. Nepochopíš-li správně názor oponenta, nemůžeš jeho tvrzení ani vyvracet, ani uznávat. Formuluj sám námitky partnera, aby bylo jasné, jak jim rozumíš.
3. Tvrzení bez věcných důkazů nevydávej za argument. V takovém případě jde pouze o tvé mínění a partner mu nemusí přiznat váhu argumentu.
4. Neutíkej od tématu. Nevyhýbej se nepříjemným otázkám nebo argumentům tím, že svedeš diskuzi jinam.
5. Nesnaž se mít za každou cenu poslední slovo. Množství slov nenahradí chybějící argument. Umlčení partnera neznamena vyvrácení jeho argumentů ani popření jeho myšlenek.
6. Nesnižuj osobní důstojnost partnera. Kdo napadá osobu protivníka, a ne jeho myšlenku, ztrácí právo účastnit se dialogu.

7. Nezapomínej, že dialog vyžaduje kázeň. Nakonec rozumem, nikoliv emocemi formulujeme svá tvrzení a úsudky. Kdo není schopen své city a vášně ovládnout a kdo není schopen srozumitelně a klidně vyjádřit svůj názor, nemůže vést smysluplný hovor s druhými.
8. Nezaměňuj monolog s dialogem. Všichni mají stejné právo se vyjádřit. Nezabíhej k podružnostem. Ohleduplnost vůči ostatním se projevuje i tím, že dokážeš šetřit časem (Krapfl 2016: s. 124-125).

A nešlo dokonce jen o jediný soubor takových pravidel. Podobný projekt zveřejnili a požadovali např. bratislavští studenti ekonomie (Krapfl 2016: s. 125).

Velká otázka nastala v okamžiku diskuse o svobodných volbách.⁵ Jak zajistit, aby demokratické svobodné volby zajistily zastoupení v zastupitelském orgánu přesně tak (nebo co nejvíce tak), aby to odpovídalo vůli voličů? Českoslovenští revolucionáři se odkláněli od modelu, který funguje dnes, tedy od proporcionalního zastoupení členů z politických stran. Chtěli více demokracie přímé, jak už to výše naznačuje Milan Kňažko. Navíc politické strany a jejich členové tvoří jen jakousi podmnožinu společnosti (Krapfl 2016: s. 118-122).

Zajímavou myšlenkou byl požadavek revolučního výboru v Bánské Bystrici. Ten požadoval vytvořit takový parlament, kde budou zastoupeny všechny složky společnosti. Tento záměr byl pak blíže specifikován a simplifikován na pluralitní zastoupení všech politických stran, poslanců bez politické příslušnosti a občanských iniciativ. Proč podle Krapfla můžeme označit tuto myšlenku za celostátní? Když Ladislav Adamec v prosinci 1989 jmenoval novou vládu s tříčtvrtinovou převahou komunistů, přišel ze strany Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí argument oné plurality. Proč by měli komunisté mít ve vládě většinu, když v 15 milionovém státě jich je jen 10 % a jejich řady stále řídnou? Tato varianta byla v aktuálním společenském nastavení samozřejmě nepřijatelná (Krapfl 2016: s. 118-122).

⁵ První opravdu svobodné volby nebyly ty parlamentní v roce 1990, první zkušenost už občané zažili o rok dříve při volbách do stávkových výborů.

Spravedlnost

Mezi ideály revoluce patřil lidový požadavek na vyrovnání sociálních rozdílů. Z toho můžeme dedukovat, že pokud by lidé byli bývali alespoň průměrně vzděláni v oblasti tržní ekonomiky a jejích mechanismů, dle mého názoru by tento směr odmítli. Toto tvrzení dokládá i značně rozšířený ideál socialismu, který chtěla nemalá část lidí po jeho znetvoření vládnoucí komunistickou stranou ne odstranit, ale spíše zrestaurovat. Bude o něm řeč v samostatné podkapitole.

Komunističtí předáci byli v očích lidu hojně označováni jako aristokraté. Měli velká honosná sídla, zotavovali se ve zvláštních nemocnicích, jezdili do speciálních lázní apod. Když zde již zmíněný předseda ÚV KSČ Milouš Jakeš zmínil v jednom svém „slavném“ projevu příjmy zpěvačky Hany Zagorové, obrátila se tato taktika proti komunistům všeobecně. A to právě z důvodů přesvědčení lidu o aristokratičnosti chování čelních straníků (Krapfl 2016, s. 127-128).

Jedním z velkých nešvarů, proti kterým občané zvláště protestovali, byla korupce, jež byla všeobecně vnímána za systémový jev. Antikorupčnictví a boj proti nepotismu se stal dalším požadavkem československé revoluční společnosti (Krapfl 2016, s. 127-128).

Moje další domněnka může být námětem pro systematický výzkum a předesílám, že není ničím podepřená. Dle mého názoru, podepřeného pozorováním, nabývám dojmu, že si veřejnost v období socialismu spojila veškeré bohatství s kriminální podstatou jeho získání. Proč? Protože jim byla do hlavy propagandisticky vtlačována socialistická idea rovnosti a směřování k rovnostářské společnosti. Realita však „ujížděla“ a veřejnost to viděla. Myslím si, že tento fenomén je appendixem, který nám po čtyřicetileté rudé vládě zůstal a který je stále trošku zanícený. S generační obměnou by mohl přijít posun, jak sám Kryl naznačuje, když říká, že jde o běžnou věc, která vzešla z gulášového husákovského komunismu. „Dali lidu žrát, ale ne zas tak moc, aby se mohl cukat. Ale aby byl poslušný.“ (Kryl 2006: s. 189). Více se této domněnce budeme věnovat v podkapitole „Závist“.

Socialismus

První problémy vymezení revoluce vznikaly v listopadu 1989 společně s otázkou, zda se má revoluční proces odbývat s, nebo bez konceptu socialismu. Socialismus jako koncept v režii Komunistické strany Československa zklamal. Otázka však byla, zda zklamal obecně či jenom proto, že byl dezinterpretován státní mocí. Domnívat se, že podpora socialismu byla v listopadu 1989 nulová, by byl obrovský historický lapsus (Krapfl 2016: s. 103-112).

Jak už jsem zde párkrát nastínil, odstranění „vlády jedné strany“ – jak sborově znělo na různých náměstích po celém Československu – neznamenal odstranění socialismu jakožto společenského uspořádání. Nikoliv odstranit, ale vylepšit socialismus. To byl skutečný hlas lidu, domnívá se Krapfl. Bylo voláno po návratu či obnovení obrodného procesu z 60. let, bylo voláno po „socialismu s lidskou tváří“. Někteří lidé dávali mezi slova *demokracie* a *socialismus* rovnítko. Studenti z Bánské Bystrice a Olomouce se distancovali od protisocialistických myšlenek a zaháněli myšlenky na situaci z první republiky. Vladimír Ondruš, jeden z předáků slovenské VPN, v jedné televizní debatě uvedl, že v naší společnosti nejde o spory, zda socialismus ano či ne, ale spíše o podobu socialismu (Krapfl 2016: s. 129-131).

Na druhou stranu se ideál socialismu netěšil všeobecné podpoře. Míra jeho popularity výrazně klesala v hlavních městech a v jejich okolí, a také na jižním Slovensku. Naopak na venkově byla jeho podpora poměrně vysoká. Velkým důkazem (hovořící pro socialismus) byl ten, že obhajoba socialismu s lidskou tváří byla v souladu s dalšími revolučními ideály. Jen v onom reformovaném, zdravém či lidském socialismu lze naplno uplatnit ideály, které jsme výše popsali (Krapfl 2016: s. 131).

23. ledna 1990 pronesl Václav Havel ve Federálním shromáždění projev, ve kterém řekl: „Přiznejme si konečně bez vytáček, že slovo socialismus ztratilo v našem jazykovém kontextu smysl. Nikdo už vlastně nedokáže říct, co znamená, co se jím v našich podmínkách míní, kde vlastně socialismus začíná a kde končí. Ale nejen to: po všech trpkých zkušenostech s těmi, kteří svou pyšnou všemoc a svou

přezíravost k druhým nazývali slovem socialismus a sebe samé vydávali za jeho jedině strážce, vyvolává toto slovo dokonce obecný odpor.“ (Havel 1990).

Možná by výroky o socialismu Václav Havel poupravil, kdyby se seznámil (nebo vzal v potaz) průzkumy veřejného mínění, jež byly provedeny těsně před tímto prohlášením. Věděl by pak, že 45 % občanů Československa si přeje jít nadále v rámci společenského vývoje socialistickou cestou. Socialismus, který bude oživen tržními ekonomickými mechanismy, požadovalo 47% dotázaných. Jen 3% si přála čistý kapitalismus (Krapfl 2016: s. 131).

Jisté je, že západní komentátoři a novináři brali toto prohlášení za bernou minci, která reprezentuje vůli většiny národa. Tím tuto myšlenku rozšířili do podvědomí v zahraničí (Krapfl 2016: s. 131).

Další zajímavost vidí [Krapfl](#)me v tom, že se prvotně mluvilo o „20 letech bezčasí“, jak to pojmenoval 22. listopadu Havel při projevu na Václavském náměstí (Havel 1989). Odmítnout vývoj od roku 1968 znamenalo odmítnout normalizaci. Nepřímo to také naznačuje, že výchozí bod pro návrat demokracie může být právě rok 1968 odkazující na reformovaný socialismus. O čtyřiceti letech komunistického vládnutí se začalo mluvit až den po generální stávce, 28. listopadu. Proč? Stála zatím určitá strategie? Krapfl naznačuje, že ano. Přijmout verzi s dvaceti lety by znamenalo pro OF podpořit v prezidentských volbách Dubčeka. Tzv. čtyřicetiletá verze (odmítnutí reformního komunismu) je karta, s kterou půjde později do voleb Havel (Krapfl 2016: s. 132).

Suma sumárum, byl to Dubček, který představoval ztělesnění toho, po čem lidé volali a co se potvrdilo i v průzkumu veřejného mínění výše citovaného. Proč tak rychle zmizel z revoluční scény? Na tuto otázku [se](#) pokusíme [zodpovědět](#) v kapitole „Proč ne Dubček?“.

Vrátíme-li se k číslům, které vykazují jasně artikulovaná přání společnosti, a přičteme k tomu výše zmíněné skutečnosti, musíme si položit sadu otázek:

Proč se Československo vydalo směrem, který si drtivá většina obyvatel zpočátku nepřála, jak dokazuje výzkum veřejného mínění? Bylo záměrem se vydat touto

cestou a nerespektovat přání veřejnosti nebo byl tento směr jakousi historickou nutností? Byla revoluce lidu, o které tu debatujeme, ukradena?

Na tyto otázky se pokusím odpovědět v další části práce v samostatné kapitole.

Lidskost

Tento ideál byl zakotven již v roce 1968, když se k socialismu přidávala „lidská tvář“. Projevil se ale také jako protiklad k událostem ze 17. listopadu 1989.

Již několikrát jsem v práci uvedl, že lidé volali po „lidské tváři“ v socialismu. Ale nejen v něm. Mostečtí vojáci žádali „vojnu s lidskou tváří“. Požadavky důstojnosti, humanity, citu a víry skloňovali mnohá vystoupení a pracovní kolektivy ve svých prohlášeních, letáčích či bulletiních ve všech pádech (Krapfl 2016: s. 134-135).

Habermas s Furetem tvrdí, že Sametová revoluce nepřinesla žádné nové ideje. Vše čerpala z roku 1789, potažmo z let 1848 a 1968 (Krapfl 2016: s. 139-140). Na myšlenky převratů těchto dat se revolucionáři v Československu skutečně odkazují, ale je tu přinejmenším jedna idea, která všechny jiné revoluce zastihuje. A to je právě ona **lidskost**. Lidskost zde byla nadřazena ideologickému základu revoluce, soudí Krapfl (Krapfl 2016: s. 143). To dle mého názoru dokládá i citát Alexandra Vondry, který říká, že moc (možnost výběru ideologické linky) jim v podstatě spadla do klína; „Chtěli jsme alespoň dialog, ale oni nám předali moc.“ (Spáčil, Sýs 2009: s. 4).

Původní cíl revolučního hnutí v Československu nebyl měnit ideologii z gruntu, ale změnit její slabé stránky a odstranit systém nepopulárních a nelegitimních opatření. Proto zde mohl ideál lidskosti převýšit ideologický zájem.

Revoluce přinesla však nejen ideu lidskosti, ale i další nové ideje. A to zejména ideu nenásilí, která byla opravdu dodržena v masovém měřítku. Další novum byla idea nové demokracie a správy věcí veřejných. Nejlépe tuto myšlenku podle mého soudu vystihuje tento popis: „Zatímco američtí revolucionáři konce 18. století zavedli inovativní systém kontroly na principu ‚brzd a protivah‘ mezi jednotlivými složkami vlády-, Češi a Slováci přišli na sklonku 20. století s novým systémem ‚brzd a protivah‘ mezi vládou a lidem. Jejich požadavky – pořádání referend, pravomoc

odvolat poslance, kteří zradili jejich důvěru, a další mechanismy konfrontování zákonodárců s veřejným míněním – společně představovaly nový model demokracie, jenž nebyl ani ‚liberální‘ ani ‚totalitní‘, ale usiloval o využití předností zastupitelské i přímé demokracie a zároveň se vyvaroval jejich nedostatků.“ (Krapfl 2016: s. 145).

Svoboda a její problematika

Mezi hesly, která byla hlásána na náměstích, se objevovala také svoboda. Požadavek svobody však byl jakousi samozřejmostí vedle nenásilí, samoorganizace a dalších ideálů revoluce. Podle Krapflova studia nebyla svoboda považována obecně za ideál, který by byl stěžejní nebo problematický (Krapfl 2016: s. 117). Z textu jsem nabyl dojmu, že svoboda měla přijít s nálepkou historické samozřejmosti. Z interpretace již zmíněného typu pramenů svoboda jako ideál nevyplula na povrch, nebyla vyjádřena explicitně, ale stála jakoby v pozadí za všemi ostatními ideály.

Můžeme však s implicitností ideálu svobody polemizovat, jelikož ideál svobody byl explicitně vyjádřen v požadavku svobodných voleb. Jak sám autor uvádí, jednalo se jednoznačně o nejčastější požadavek *listopadu* (Krapfl 2016: s. 118). Blíže formulovaly některé kolektivy i formu, charakter a průběh požadovaných voleb. Existovaly požadavky volit do všech úrovní, kde je zastupující orgán, hlavně na pracovištích, včetně voleb do odborů (Krapfl 2016: s. 122). O závažných státních otázkách mělo být rozhodnuto v referendech. Druhým systémem veřejné kontroly vedle referend mělo být vysílání důležitých debat a hlasování v přímém televizním přenosu. Třetí kontrolou měla být možnost odvolání politika za jeho selhání, která byla dále specifikována (Krapfl 2016: s. 121). O těchto systémech jsem již hovořil výše jakožto o nových idejích, které revoluce přinesla. Do jaké míry byla jejich realizace možná, je otázkou.

Havel vs. Dubček?

Tuto krátkou kapitolu věnujeme otázce, proč se československým prezidentem nestal Alexander Dubček, ale stal se jím Václav Havel. Je vložena před Krylovu reflexi ideálů sametové revoluce, jelikož jeho reflexe míří do značné míry právě na nově zvolenou hlavu státu, která se pro Kryla stala symbolem polistopadových změn.

Ještě na začátku roku 1989 znal Václava Havla jen zlomek lidí v Československu. O to víc pak může být do jisté míry překvapující, že se 29. prosince téhož roku stal novým československým prezidentem. Nicméně zde byly další a mnohem známější tváře, které přicházely v úvahu. Ve veřejném prostoru se nejvíce skloňovalo jméno Alexander Dubček.

Podle průzkumů veřejného mínění by Dubček jednoznačně zvítězil, kdyby existovala přímá volba prezidenta. Václav Havel by dostal pouze 1 % hlasů (Wanatowiczová 2007).

S přímou volbou prezidenta přišli komunističtí poslanci z Federálního shromáždění. Občanské fórum si uvědomovalo, že pokud bude prezident volen přímo, Havel nemá šanci. Proto OF tuto variantu odmítlo a rozhodným způsobem hájilo volbu prezidenta do té doby klasickým způsobem, tedy hlasováním ve Federálním shromáždění. Varianta přímé volby tak byla poměrně rychle zamítnuta (ibid).

V interview pro ČT24 odpovídal na otázky Daniely Drtinové bývalý Havlův tajemník Vladimír Hanzel. Dotkl se mimo jiné i „souboje“ Havel versus Dubček. Velkou úlohu tehdy sehrál předseda vlády, funkcionář KSČ, Marián Čalfa. Ten byl jmenován na post premiéra 10. prosince po dohodě s OF, s kterým jednal jakožto lídr vyjednávacího týmu komunistů. Tentýž den abdikoval i prezident Gustáv Husák. Čalfa měl před sebou jednak úkol dovést zemi ke svobodným parlamentním volbám a jednak úkol přesvědčit komunistické poslance ve Federálním shromáždění, aby hlasovali v prezidentské volbě pro Havla. Proti Dubčekovi nestál pouze Čalfa, ale i odstupující hlava státu, prezident Gustáv Husák. Ten si jako

poslední přání odstupujícího prezidenta vymínil, aby se po něm nestal dalším prezidentem Dubček. Ten byl totiž ztělesněním šedesátého osmého a pro Husáka by to byla bývala potupa, tvrdí bývalý místopředseda Federálního shromáždění Jaroslav Jenerál (Wanatowiczová 2007).

Autorka výše citovaného článku čerpá ze záznamu kazetové nahrávky z osobního archivu Vladimíra Hanzela, jehož přepis lze najít v článku historika Antonína Benčíka. Tento článek je mimo jiné i přístupný na webových stránkách Národních listů pod názvem „V. Havel, A. Dubček, M. Gorbačov a sametová revoluce aneb nanebevzetí V. Havla“. Celou situaci Havel vs. Dubček shrnuje a popisuje Benčík ve své knize o Alexanderu Dubčekovi. V tehdy tajném jednání na úřadu vlády 15. prosince se oba dohodli na dalším postupu. Čalfa přesvědčí komunistické poslance, aby hlasovali pro Havla, a z Dubčeka udělají předsedu Federálního shromáždění. Jak dnes víme, dopadlo vše ~~dle~~ přesně tak, jak bylo na této schůzce domluveno (Benčík 2010). Poslanci byli ~~ly~~ tehdy pod tlakem nejen Čalfy, ale i skutečnosti, že režimy ve Východním bloku se hroutily.

Jak ono Čalfovo přesvědčování vypadalo? Sám Čalfa tvrdí, že musel mnohdy některé poslance k žádanému cíli „brutálně“ dotlačit (Wanatowiczová 2007). Hanzel byl v této otázce mírnější, když říká, že Čalfa použil „nějaké své metody“ založené pravděpodobně na psychologickém nátlaku. Tomuto nátlaku, a tudíž Čalfovi, pomohli i studenti, kteří v těchto chvílích dennodenně demonstrovali před Federálním shromážděním. Trošku jiný pohled přináší Oskar Krejčí a scénárista Jiří Křížan. Oba svorně tvrdí, že komunisty nemusel nikdo do ničeho moc tlačit, klepali se totiž strachy před obavami z dalšího vývoje. Čalfovi prý stačilo, aby použil argumentaci „rozhněvaného lidu“. Vyroceně viděl situaci poslanec Blažej, z jehož vyjádření lze jistojistě přečíst strach, o kterém mluvili Krejčí a Křížan: „Nikdo neměl odvahu Havla nevolit, aby nedošlo k občanské válce.“ (Wanatowiczová 2007).

Abychom uzavřeli tuto kapitolu, hodí se dodat, že dle vyprávění svědků se Havel prezidentem stát nechtěl. Chtěl být dramatikem. S prezidentským úřadem se začal ztotožňovat až ve chvíli, kdy ho OF jednohlasně jmenovalo jako kandidáta, uzavřel Hanzel (ČT24 2009).

|

Kryl básníkem nebo písničkářem?

V této kapitole nabízím literární rozbor Krylova díla. Jelikož budeme čerpat pro kapitoly o reflexi ideálů sametové revoluce z Krylovy vlastní tvorby, je nutné alespoň ve zkratce představit její charakter tak, jak ji viděli doboví literární kritici, textaři a hudebníci. K tomu nám dopomůže kniha Michala Huvara (2011).

Při posuzování Karla Kryla jakožto umělce zde vyvstává otázka, zda kroměřížského rodáka zařadit mezi písničkáře nebo básníky. Sám autor se za básníka považoval, což potvrzuje jedna z jeho přítelkyň Jiřina Lebedová. Prý se cítil ukřivděný, když se o něm mluvilo pouze jako o písničkáři (Huvar 2011: s. 17).

Vladimír Merta, Krylův kolega z písničkářské branže, básníka v Krylovi spatřoval. Přirovnával ho k Petru Bezručovi, čímž nepřímo potvrzoval výsledky studie literárního kritika a historika Františka Buriánka. Ten hovoří o některých naprosto stejných rysech, kteří tito dva velikáni měli společné. Při charakterizaci Kryla uvádí například patos, lidové bardství, hořký humor a další (Huvar 2011: s. 9-11). Kryl Mertovi poklonu vrátil, když ho v knize Půlkacíř ohodnotil jako výtečného, možná ve svém oboru geniálního muzikanta (Čermák 1993: s. 141).

Dokonalost, neotřelost, rýmové žonglérství, cizelérství. Takto pochvalně se někteří autoři, které níže vypisuji, vyslovují o skladbě rýmů v Krylových textech např. Bratříček nebo Marat ve vaně, kde je 7 veršů protkaných do rýmů. Nad básnickou technikou žasne třeba hudební textař Jan Petričko, konkrétně v básni „Zbraně pro Erató“, kde je koncipován tzv. francouzský, čtrnáctiveršový kánon. Zde se první verš rýmuje s osmým, druhý s devátým a tak dále. Není jednoduché jej poskládat tak, aby myšlenkový průtok byl souvislý, srozumitelný, zkrátka bez překážek. Kryl to navíc dokázal krátkými, mnohdy pouze jednoslovnými verši (Huvar 2011: s. 13-14).

Zbraně pro Erató (úryvek)

*A Múza? Zemřela?
Ach, kdeže stařena!
Je studnou artéskou
v úhoru
rvaní se o krajíc.
Vypráví do hádek
o kráse
čistější anděla.
A byť i pohřbena
do krypty pod deskou
z mramoru,
zpívá si, čekajíc
na prince z pohádek.*

(Huvar 2011: s. 14)

Jak moc pochvalně se Jan Petričko vyjadřoval ke Krylově tvorbě, můžete posoudit z následujících řádků: „Samozřejmě, že Zbraně pro Erató, víc než co jiného z Krylova díla, nahrává akademickým tendencím pokládat ho spíš za umrlého veršotepce než za básníka v pravém slova smyslu. Je v tom ale tolik estetického orgasmu, geniální hravosti a jurodivosti, tolik horoucí lásky ke slovu, tolik chuti zapřahat slůvka do stříbrem pobitého kočáru a vyletět s ním na křídlech Pegasů vysoko nad oblaka, až se do očí tlačí slzy a běhá mráz po zádech ze vši té nádhery.“ (Huvar 2011: s. 17).

Miroslav Kovařík, divadelník, kulturní publicista a vysokoškolský pedagog ohodnotil Krylovu tvorbu také nadmíru kladně. Označil jeho písňové texty za díla, která by mohla žít klidně svůj život jako samostatné básně. Pojmenoval jeho tvorbu jako „folkovou poezii“ (Huvar 2011: s. 18).

Textařskou originalitu hodnotí u Kryla literární kritik a historik Jiří Brabec, který referuje o mistrnosti tvorby krátký řádků a vzdálených rýmů. To si konec konců může čtenář ověřit výše u ukázky veršů básně Zbraně pro Erató. Jak ale připomíná

Huvar, nelze toto tvrdit u jeho tvorby jednoznačně (Huvar 2011: s. 28). Kryl totiž experimentoval s češtinou skutečně divokým způsobem. A to nemluvě ani o slovní zásobě, která se zdá být nevyčerpatelná, i když i Kryl se ve svých slovních figurách mnohdy opakoval. Studnou slov mu je jednoznačně Bible s jejími pestrými příběhy a postavami (např. Salome, Kain IX., Žalm 71). Svoje vyjádření a přirovnání ve svých dílech podporuje náboženskou symbolikou či historickými postavami.⁶ K Bibli dobře přiléhají různé archaismy či zastaralé tvary, kterými Kryl ve svých dílech přímo „šermuje“ (Huvar 2011: s. 29).

Pomocí citátu Jeana Paula⁷ vysekává poklonu Krylovu řemeslu básnickému novinář Jaroslav Vanča. „Nejvíce potřebuje básníky ta doba, která si myslí, že je nepotřebuje,“ (Huvar 2011: s. 19) říká Paul a Vanča k tomu dodává: „Kryl je v tomto smyslu výsostným básníkem – mravokárcem, reflektujícím nedorozumění mezi morálkou a životní praxí, pravdou a pragmatismem.“ (Huvar 2011: s. 19). Staví se tedy vedle Vladimíra Mertvy, Jana Petrička a Miroslava Kovaříka k názoru, že Kryl byl básníkem. Jiří Brabec se Krylovi klaní zejména za textařské umění. Byla tu však i druhá strana, která básnictví v Krylových textech nespatořovala.

~~Naopak~~ ~~B~~ básník Petr Král považoval Kryla za „pouhého“ písničkáře, přičemž jeho dílo charakterizoval pomocí formulací jako přízemní mělkost textu, kýčovitost, grafomanie. Král⁸ nezůstal pouze u tvorby, též zkritizoval Karla Kryla jako osobnost (Huvar 2011: s. 18). Huvar však Královi vytýká že, jakožto literární kritik, srovnal odtržený písňový Krylův text s jakousi „pravou poezií“. Srovnávat takto odtržený text chápe Huvar jako velký „literární faul“ básníka Krále. V podstatě tak nepodal kritiku Kryla jako básníka, nýbrž kritiku Kryla jako textaře.

Král dále kritizuje skutečnost, že Krylovy písně jsou nutně závislé a tíhnou jen a pouze k události, ke které byly složeny. „Bratříček stejně jako třeba Rakovina fungují jen na pozadí dané, obecně známé situace (invaze, normalizace), s níž si je spojuje publikum, ale kterou samy nepostihují...“ (Huvar 2011: s. 15). Je pravdou,

⁶ V jeho 164 písňových textech se dosti často stává, že použije jména známých osobností, jen namátkou: Tyla, Jiráska, Sartra a Prousta v Monice (1967), Koperníka, Gogha, Husa, Spartaka, Palacha a Kennedyho v básni Marat ve vaně (1968,1969) nebo Svojsíka, Opletala, Masaryka, Bezruč a Seiferta v písni Atlantis (1992).

že píseň „Bratříčku, zavírej vrátka“ je nesmazatelným symbolem a jakousi ponurou hymnou oněch událostí roku 1968. S Královou výtkou, že Bratříček či Rakovina splňují svůj účel pouze ve spojení s konkrétní postihovanou historickou událostí, si dovolím nesouhlasit. Krylovy písně se zpívají dodnes na leckterých manifestacích a je na ně odkazováno při podobných událostech, které se odehrávají v současnosti (Hugar 2011: s. 16). Toto jasně ukazuje textařskou nadčasovost Karla Kryla. Skladba „Co řeknou“ bude dle mého soudu platit pro každý nesvobodný režim v každé době, jelikož se v těchto režimech vždy najdou ti, kteří „budou jen mlčet“ a „ochotně poslouchat pohádky“ (Kryl 2012, s. 39).

Mezi další kritiky patřili literární teoretik Dalibor Dobiáš a také písničkář Jaroslav Hutka. U Dalibora Dobiáše Hugar zdůraznil, že tuto kritiku možná ani nelze brát vážně, když její autor nepostřehl, že do Krylovy sbírky „Básně“ patří též „Knížka Karla Kryla“. Jeho kritika je dále velmi lajdácká a povrchní, hodnotí Hugar (2011: s. 15). U Jaroslava Hutky mohlo jít o věc litého souboje o posluchače dvou typově podobných písničkářů. Hutka v podstatě souhlasil s tím, že Krylovy texty se dají označit za podprůměrné a že zajisté existovali písničkáři srovnatelní s básníky, ale Kryl k nim určitě nepatří (Hugar 2011: s. 18). Antipatie přišla i z druhé strany, od Kryla. Ten říká, že si Hutky váží, je to dle něj člověk inteligentní a hloubavý. Nicméně je lítostivý, nepochopil, co obnáší exil – nepracoval, žil z podpory státu, tudíž se cítil utlačován (Čermák 1993: s. 140).

Kryl, Havel a Gott

Tato krátká kapitola se ve zkratce zamýšlí nad dobově velmi zvláštní situací, jež proběhla v revoluční Praze 4. prosince 1989. Zvláštní proto, poněvadž Karel Gott (hvězda normalizační československé pop-music) a Karel Kryl (exilový písničkář a básník) zpívají společně československou hymnu. Je důležité tento moment v této práci zmínit, jelikož se jedná o určitou odchylku v Krylově rozhodování a také již naznačuje myšlenkový rozkol, který Kryl s novou oficiální mocí započne o pár měsíců později. V Půlkacíři (1993, s. 124) tento rozkol naznačuje takto: „Záhy nato (po duetu s Gottem) se začaly objevovat první příznaky a důkazy, že vše není tak, jak jsem si představoval.“

Jak optimisticky, plnokrevně a odvážně zněla československá hymna z balkónu Melantrichu z hrdel obou Karlů. O gesto zaspívat hymnu s Gottem poprosil Kryla právě Havel a Kryl souhlasil. Havlovi šlo zřejmě o to, aby se v náladě „sametu“ a všeobecného odpuštění takto symbolicky smířil disidentský protestsong a normalizační popstar⁷ (Český rozhlas 2014). To potvrzuje i Krylův bratr Jan, který se k tomuto aktu staví velmi kriticky. Jan, podle svých slov, seřval se svoji sestrou jejich sourozence kvůli tomu, že se nechal nalákat na zpěv hymny právě s Gottem (Jan Kryl 2008). Karel tehdy odpověděl, že on nezpíval s Gottem, ale Gott s ním. Podle [Jana](#) Kryla šlo o jakýsi trapný akt smíření, režírovaný Václavem Havlem, směrem k zfanatizovanému davu. „Smíření mezi těmi, kteří si tady za totality užívali svých prebend a výsad, dostávali tituly národních umělců, dokonce se stali mluvčími Anticharty, s Karlem, který musel opustit vlast a za jehož tvorbu byli lidé tady v republice trestáni a perzekuováni“ (Jan Kryl 2008). [Byly dokonce zavírání do vězení, o čemž vypovídá proces s tehdy sedmadvacetiletou Hanou Petrašovou, která si za puštění desky „Bratříčku, zavírej vrátka“ svým kamarádům v roce 1980 odpykala 6 měsíců ve vazbě \(Česká televize 2008\).](#) Dle slov Jana Kryla; jeho bratr nikdy Havlovi tento krok neodpustil.

⁷ Šlo vlastně o jedno z prvních setkání Kryla a Havla vůbec, protože Kryl přiletěl do Československa 30. listopadu a hymnu pěl s Gottem 4. prosince.

Druhá strana samozřejmě tvrdí opak. Tehdejší osobní asistent Václava Havla Vladimír Hanzel říká, že oba zpěváky nikdo neorganizoval, nikdo nepřemlouval, oba se prý společně dohodli. „Pokud si myslíte, že Václav Havel seděl u telefonu a sháněl Kryla a Gotta, tak jste úplně mimo. Gott přišel, jako před ním přišel Spirituál kvintet nebo CK Vokál. Kryla pustili přes hranice do republiky a šel se logicky ohlásit do Občanského fóra. Náhodně se oba Karlové sešli v budově Melantrichu na manifestaci OF ve stejný den. Domluvili se spolu, zazpívali spolu hymnu z balkónu. Víím, že z toho měl později Kryl jakési trauma, ale tam to bylo naprosto spontánní. Nikdo jejich vzájemné setkání neorganizoval a nikdo je do ničeho nenutil. Jsou kolem toho všelijaké dodatečné báchorky a pověsti. Přitom skutečnost byla takto prostá a jednoduchá,“ řekl Hanzel (extrastory.cz 2014). Je složité se při tomto srovnávání přiklonit k jedné či druhé straně.

Nové světlo do této první velké otázky Kryl versus Havel vnáší v komentáři pod tímto výše citovaným článkem ze svého soukromého facebookového účtu Vojtěch Klimt, autor širokého životopisu Karla Kryla, nesoucí název *Akorát, že mi zabili tátu* (2007). Klimt přidává svědectví právníka Martina Štumpfa, který byl u telefonického a posléze osobního rozhovoru, jimiž bylo zpívání hymny s Gottem iniciováno. „Přišel s tím Jirka Černý, že je to přání Havla. Karel dlouho vzdoroval. Mohu to odpřisáhnout.“⁸ (extrastory.cz 2014). Samotný Gott v rozhovoru pro Seznam.cz (2017) řekl, že Kryl v onen okamžik bral zpěv hymny jako poslední tečku za komunistickým režimem. Jenomže se poté dle Gotta objevili u Kryla našeptávači, kteří Krylovi řekli, aby se s Gottem příliš nebratřil, aby zůstal na protestních pozicích. Kryl toho poté podle slov Gotta litoval.

Kde stojí pravda, si neodvážím tvrdit. Přími účastníci se ve výpovědích absolutně kříží. Nicméně Kryl přiznává, že to byla chyba. Ač byl Kryl možná nucen, přesto člověk může tvrdit, že to bylo gesto jeho svobodné vůle. Zpívat s Gottem tehdy nemusel, nikdo by ho k tomu nedonutil. Na druhou stranu, nálada byla tehdy hodně opojná, optimistická a smířlivá. Kryl tak nemusel odhalit možnou manipulaci, pomocí níž chtěl možná Václav Havel sjednotit exil a domácí

⁸ Tuto informaci nám Vojtěch Klimt potvrdil osobně při elektronické komunikaci.

normalizační uměleckou scénu a v které Kryl posloužil jako vhodný nástroj. Nebo ji možná odhalil. Avšak vlivem dějin, které se psaly tam venku na Václavském náměstí pod balkónem Melantrichu, jí nepřičetl takovou váhu, jakou by potřebovala. Poslední verze je zřejmě nejpravděpodobnější, když si přečteme Krylovo vyjádření v této otázce v rozhovoru pro Miloše Čermáka: „Považuji je (vystoupení) za velkou politickou chybu – v té době to bylo samozřejmě z nadšení. Byl jsem ochoten eliminovat svoji ješitnost, své výhrady – aby se pohnulo dobou. Ale bylo to ode mě naivní.“ (Čermák 1993: s. 124).

Ukradeno

„Jen to, co je hotové, se počítá.“ (Tomáš 1992: s. 88). To je motto Karla Kryla, které on sám uvedl v rozhovoru s Františkem Tomášem, který byl publikován v knize *Kde je člověk* (1992). Právě tahle věta se dá přesně použít na to, co se dle Kryla nepovedlo studentům při jejich revoluci. Podle jeho názoru si ji studenti nechali ukrást, protože přestali na revoluci pracovat. Revoluce má být dle něj permanentní, jak to tvrdil Lev Davidovič Trockij. „To znamená, že kontrola, kterou robili herci, študenti, atd., mala pokračovať,“ říká Kryl (Kryl 2006: s. 366).

„Dráždí a mrzí mě, že si studenti neuvědomili, že revoluci nevyhráli, ale prohráli. Ani jeden z těch, kteří vás mlátili obuškem do hlavy, ještě není odhalený nebo povoláný k zodpovědnosti,“ říká československý písničkář a básník Karel Kryl pro slovenský časopis *Svet* počátkem roku 1991 (Čermák 1997: s. 91).

Podle něj (a nemíří tím jen na studenty, ale spíše na československou společnost jako celek) zafungoval „ten nejděsnější hřích, ten nejpodlejší vrah, nejzrůdnější a nejodpornější neřest, jíž je člověk schopen“ (Kryl 2012: s. 38), který dovolil, aby revoluci někdo ukradl – lhostejnost. Ne náhodou takto pojmenoval soubor svých listopadových politických komentářů – *Země Lhostejnost*. „Kontrolu zvolených jsme promarnili sami. Svou leností, lhostejností, neangažovaností, brbláním.“ (Kryl 2012: s. 53).

Zkoumáme-li genezi Krylova postoje, který tvrdil, že si studenti (a celkově celá společnost) nechali revoluci ukrást, narazíme u Kryla na několikrát varování. Je velmi pozoruhodné, že Kryl zmiňuje obavy nad osudem revoluce již poslední listopadový den revolučního roku 1989. V rozhovoru pro *Práci* v roce 1993 sdělil, že revoluční entuziasmus z něj vyprchal již za 10 dnů. Listopadová revoluce se sice rozjela sympaticky – a vypadala jako revoluce duše – avšak vzápětí se z toho stala revoluce peněz a neprůhlednosti (Kryl 2006: s. 697). „Demokracie není pohodlná věc a bojím se, aby vám nikdo – vám a nám – tuhle krásnou revoluci neukradl. To je práce tichých dní a dlouhého rozmýšlení. Otázka taktiky – ne taktizování – a strategie. A myslím si, že by si měli dát lidi na celém světě pozor, aby – a znovu to říkám sprostě, protože je to výstižnější – se jim někdo nepřisral na jeviště a

neukradl potlesk těma, kteří dosud zpívali.“ (Kryl 2006: s. 150). Tu samou obavu pak zopakoval ještě dvakrát v prosinci 1989, a sice pro bratislavskou Zmenu a bratislavskou Smenu. „Nenechajte si ju vziať!“ (Kryl 2006: s. 166) a „Nedajte si ju vziať!“ (Kryl 2006: s. 181), apeloval kroměřížský rodák na všechny strany.

Už v prosinci má Kryl dojem, že v revoluci není všechno v pořádku, respektive, že věci neběží tak, jak by si představoval. Už teď, dle jeho slov, má nabito na kritiku, protože se velmi rychle začala projevovat lidská ješitnost. Takzvaná „akce BOK“ (Boj O Koryta) již dle něj započala. Předpovídá sám sobě opět budoucnost nepohodlného člověka pro oficiální místa. „Myslím, že já budu první člověk, kterého se jistí lidé v nových vládách budou chtít zbavit, protože do toho budu vrtat.“ (Kryl 2006: s. 185). Celou situaci ještě více vyhrocuje, když predikuje sám sebe jako prvního emigranta režimu Václava Havla (Kryl 2006: s. 224). Ve stejném rozhovoru pro Plzeňský přehled v únoru 1990 také poprvé popisuje začínající problém, kterým jsem tuto kapitolu uvedl a která se Krylovi jeví jako jeden z největších problémů československé revoluce. Studenti přestali stávkovat a vytvořil se prostor pro lidi, „kteří si momentálně hledají Žida na půdě.“ Tímto přirovnáním Kryl usvědčuje umělé hrdiny, kteří se dle jeho informací chtějí na revoluci přiživit tím, že ospravedlní svoje minulé chování. Tito lidé zahájili akci BOK, chtějí do vlády a dozorčích rad. Jsou to lidé neznámí, pochybní svojí minulostí, kteří přebírají otěže v Občanském fóru a potažmo v celé zemi. „Mám ten pocit, že tady jedním s někým, koho neznám. Zatímco jsem měl předtím (v listopadu) pocit, že jedním s lidmi, které mám rád.“ (Kryl 2006: s. 224).

To, že začal boj o funkce, potvrzuje i ekonom Valtr Komárek, jedna z vůdčích postav listopadových událostí, který v dokumentu sociologa a dokumentaristy Martina Kohouta Česká cesta z roku 2015 řekl: „Mě překvapilo, když jsem přišel do toho OF, přišel jsem doprostřed debat, kde se dohadují lidé o tom, jakou mají mít funkci a dokonce někteří chodili za mnou a říkali: ‚pane docente, vy máte takový vliv, že Havel vás poslechne. Já bych chtěl být to a to.‘ Ten chtěl být velvyslancem a ten tímhle. Já byl z toho špatnej.“ (Kohout 2015).

Na Slovensku v Popradu varoval Kryl přímo před „loupeží“ revolučních ideálů. Říká, že sametovou revoluci provádějí především mladí lidé a ti mají ideály ještě politicky nezkažené. Je třeba kontroly, která se bude ptát po tom, kteří lidé zastupují které lidi a jakou práci přesně dělají pro to, aby naplnili představy voličů. „Nedajte si vnútiť to, čo nechcete, ani toho, koho nechcete. Spýtajte sa príslušných zodpovedných ľudí, čo tam robí za nás dotyčný, koho reprezentuje, keď my ho nechceme? Ak to nepôjde, pýtajte se rovno pána Havla. Musíte sa snažiť. Chytiť pevne do rúk to, čo ste začali. Nedajte si vziať ideály.“ (Kryl 2006: s. 233).

Podobně se vyjadřuje i pro Mladý svět v lednu 1990. Vyzývá k tomu, aby si lid, který opět nabyl svoji zodpovědnost a suverenitu, nic z toho nenechal zase odejmout. „Demokracie není plyšové křeslo. A nejsem určitě sám, kdo má obavu, aby si všechny ty změny, ke kterým došlo a dochází, někdo nepřivlastnil. (...) Je důležité vědět, kdo má mým jménem vystupovat.“ (Kryl 2006: s. 243-244).

Krylova detekce zlodějů revoluce

Krylovy obavy o ukradnutí revoluce se podle něj naplnily. Byla to v podstatě „generační krádež“ – revoluci uzmuli ti starší těm mladším, myslí si Kryl. Síla vzepřít se v roce 1989 „... se nevezala u těch starších. Ti však naštěstí měli děti. A oni jim tu revoluci zase vzali.“ (Kryl 2006: s. 233). Martin Kohout ve své dokumentární činnosti dává podle mého soudu Krylovi za pravdu, když na světlo vyšly informace od Petra Kučery nebo Václava Žáka. Jak se tyto informace potvrzují a doplňují, se můžete dočíst v této kapitole.

Kryl „lupiče“ poprvé blíže detekuje (v rozhovoru pro Jana Klímu) trochu oklikou a nepřímo přes stížnost nad tím, že tu existuje plno lidí, kteří nejsou hnáni k zodpovědnosti za zločiny, kterých se v minulém režimu dopustili. Velkými zločiny hospodářskými počínaje a velezradami konče.⁹ Kryl mluví o plejádě lidí, kteří dál bydlí ve svých nakradených vilách a čerpají z nakradených kont. O plejádě ředitelů a jejich zástupců, kteří dosud sedí pohodlně na svých mocných židlích (Kryl 2006: s. 305).

⁹ Velezrádci má Kryl na mysli s největší pravděpodobností autory tzv. Zvacího dopisu. V době publikace tohoto rozhovoru však žil už jen Vasil Biľak, tehdy třiasedmdesátiletý.

Již naprosto otevřeně pojmenovává Kryl „zloděje revoluce“ ve svých textech „Země závist“. Ono havlovské „Nechceme být jako oni“ rozhodlo dle něj o tom, že komunisté se přestrojili na kapitalisty a vládnou společnosti dál. V podstatě bývalí straníci stále fungují na vlivných pozicích, ale momentálně jako neviditelná síla, která odhodila emblémy rudé barvy. „Bolševik už dávno nelpí na partajní knížce. Povětšinou nejenže není ve své rodné straně: nebude dokonce tuto stranu ani volit! Pravý bolševik sedí dnes ve správní radě nebo na jiné klíčové pozici.“ (Kryl 2012: s. 51). Kryl dokonce připouští, že tito lidé mohou sedět přímo v parlamentu nebo vládě. „Bud' vyhrají komunisté – a bude vše, jak bývalo; nebo zvolíme stranu nového kapitálu – a je to totéž – to jsme totiž taky my.“ (Kryl 2012: s. 51). Z těchto řádků tedy vyplývá, že podle Kryla to byli sami komunisté, kteří revoluci ukradli, respektive se oněch otěží nikdy nepustili.

Petr Kučera, novinář, člen Občanského fóra a poslanec Federálního shromáždění, dává v tomto ohledu Krylovi za pravdu. „Do občanských fór začali vstupovat mladší ročníky, daleko radikálnější. Dneska bychom řekli daleko méně zkušený, daleko méně vybavení k tomu dialogu. To nebyli žádní disidenti, to byli lidé, kteří se chovali většinou loajálně do toho listopadu. V řadě případů lidé, kteří třeba neměli úplně čistý svědomí. Ale ten vývoj jim vlastně umožnil, aby to všechno překryli. Aby dokázali tu minulost tím svým radikalismem vymazat.“ (Kohout 2015).

Pokud vezmeme výše citované tvrzení Petra Kučery jako bernou minci, jež podpírá Krylova tvrzení, vyplývají z něj pro naše dějiny dvě velmi podstatná zjištění. První je to, že revoluce sice proběhla, forma vlády se změnila, ale lidé, kteří za minulého režimu reálně ovládali politiku z různých pozic komunistické nomenklatury, našli ve struktuře OF novou živnou půdu a setrvali. Druhé zjištění je to, že se Krylova výpověď v textu „Země Závist“ (napsaném v roce 1992) shoduje s tvrzením Petra Kučery a tudíž dostává jasnější kontury.

Toto celé z ekonomické perspektivy potvrzuje i Václav Žák, signatář Charty 77 a bývalý poslanec České národní rady. „(Komunisté) – to byli jediné lidé, kteří měli faktickou zkušenost s kapitalistickou ekonomikou. Takže paradoxně řečeno, na příchod kapitalismu byli nejlépe připraveni komunisté. A teď co s tím nadělením.

Když máte kapitalistickou privatizaci prosazovanou jako rychlou metodu jak zúčtovat s komunismem, tak se nikdo moc zrovna nedívá, co se doopravdy děje. Takže během toho manévru, který byl podáván jako boj proti komunismu, se ekonomická moc předávala komunistické nomenklatuře.“ (Kohout 2015).

S tímto tvrzením byl Kryl jednoznačně ve shodě. V rozhovoru pro Orlický týdeník říká, že „Dneska nemá bolševik rudou hvězdu na čepici, ale akciovou společnost.“ (Kryl 2006: s. 556).

Zdá se, že moc politická a ekonomická se při sametové revoluci předala do těch stejných rukou, ve kterých byla po jednačtyřicet let před tím. Je příliš silným slovem to nazývat spiknutím, ale v Půlkacíři vyjádřil Kryl dost silnou pochybnost o tom, že věci se děly tak, jak se zdálo (Čermák 1993: s. 125).

Režim se tedy měnil, lidé však zůstávali a jejich normalizační nastavení a pojetí stranictví taktéž, jak říká politolog Jiří Pehe ve svém článku 10 let po revoluci. Nazval ho: Normalizace ještě neskončila (Pehe 1999a). Tehdy, v onom roce 1999, probíhala politická krize, která bylaje podle něj nejhorší od roku sametové revoluce (Pehe 1999b). „Naše paralýza nemá nic společného s volebním systémem, ale zato má mnoho společného s normalizačním dědictvím v duších našich politiků. Ti se často chovají spíše jako neústupní, urážliví, vzájemně se nesnášející a trochu paranoidní aparátčící, než jako demokratičtí politici.“ (Pehe 1999a).

Normalizace neskončila ani podle historika Michala Pullmanna. Ten tvrdí, že neoliberální individualismus se výrazně podobá tomu normalizačnímu privatismu. „Vágně věříme tomu, že tržně-kapitalistické prostředky vytvoří něco jako pohodlný život, ale nikdo se neptá na obsahy. Například na to, co to ten pohodlný život vlastně je. Proto jsou u nás také disidentské kruhy nebo církevní pospolitosti či ekologická hnutí tak výrazně nepopulární, protože zpravidla říkají: Kvalitní život je, když... Tímhle konkrétním určením kvality narušují onu vágnost. Vzápětí bývají onálepkovány jako aktivistické, extremistické či jinak nepřijatelné, protože cosi předepisují.“ (Pullmann 2011).

Zajímavé vyjádření do této diskuse přináší polský tisk. „Někdy se zdá, že na jedné straně barikády stanul celý národ a na druhé není nikdo.“ (ČTK 1990, s. 50). Jakoby v Československu vlastně ani nebylo koho soudit. V otázce práva připomíná Šerhák problematiku retroaktivity, avšak dále ji nerozvádí. Retroaktivita v praxi znamená to, že se použije pozdější právní předpis na skutek, který se stal v minulosti, kdy ještě onen později vydaný právní předpis nebyl platný. Právník Luboš Jemelka píše: „Obecně platí, že právní normy nepůsobí zpětně, pokud z příslušného právního předpisu neplyne opak. Zpětná účinnost se proto pokládá zpravidla (až na dále uvedené výjimky) za **nepřípustnou legislativní techniku**, neboť je v rozporu s požadavkem legitimního očekávání a právní jistoty. ‚Lex retro non agit‘ neboli zákon nepůsobí zpětně je pravidlem známým již z římského práva a vyjadřuje zájem na trvanlivosti právních vztahů.“ (Jemelka 2017). Mezinárodní smlouvy o lidských právech retroaktivitu připouští ve věci velmi závažné trestné činnosti, jako jsou válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti. Co je ale z československého potažmo českého pohledu zajímavější; od roku 1997 připouští Ústavní soud retroaktivitu tehdy, jestliže „právní subjekt s retroaktivní regulací musí, resp. musel počítat“ a dodává, že „příkladem takovéto situace je působení právní normy stojící v příkrém rozporu se zásadními, obecně uznávanými principy humanity a morálky“. (Ústavní soud 1997). Je tedy právní otázkou, zda retroaktivitu uplatnit na některé zločiny z komunistické éry.

Karel Kryl vznášel požadavek, ve kterém volal po odpovědnosti těch, kteří se za minulého režimu provinili. Sice by nikdo neměl chtít „skalpy starců“ (Kryl 2006, s. 160), ti by si to měli vyřídit se svým svědomím, ani mstu, protože ta budí protimstu, ale „jestliže chcete popřít spravedlivé soudy, které by měly na všem věcmi vyjít, v té chvíli si něco lžete, nalháváte.“ (Kryl 2006: s. 226). Miloši Čermákovi (a nejen jemu) Kryl řekl, že pokud nedojde k potrestání viníků, nastane politický marasmus. Jestliže došlo k nepotrestání zločinů, vytváří se půda pro další zločiny. Bude to mít vliv na duši národa, dodal (Čermák 1993: s. 126).

Podle mého soudu Kryl vlastně poměrně brzy vyjádřil názor, který v sobě obsahuje jistý paradox toho, že najednou všichni lidé sami sebe instalovali jakoby na „jednu stranu“ (jako o tom píší polské noviny, které cituje Šerhák). Jakoby nebylo koho

soudit. O tom, jak všichni stojí svorně na jedné straně, hovořil metaforicky v díle *Země Lhostejnost* (2012: s. 23), kde onen paradox vyjádřil na příkladu z pedagogického prostředí, který se mi jeví jednak dosti názorně, ale také i dost děsivě. „Kdoví kdo vás bude zkoušet z vědomostí, které před vámi celý život tajil. Kdo bude vyžadovat znalosti, za které by vás před třemi lety vyloučili ze studia. Kterýkoli z těch veledůstojných pánů, kterákoli z těch veledůstojných dam je vám zavázána vděkem. Bud'te si toho vědomi.“ Podobnou problematiku o lhostejnosti, hrbení se a převlékání kabátů v dobách společenských změn řešil Kryl už v písňovém textu „Co řeknou“. Tento text nepochází z porevolučních let, nýbrž je součástí alba „Rakovina“, které vyšlo v exilu roku 1969. Na něm lze krásně demonstrovat nadčasovost Krylových básní a písní, protože lhostejnost je nadčasová a zaplavuje Československo jako ona rakovina i v novém demokratickém systému. Stejnou sílu má též skladba „Pochod Gustapa“, kterou jsme použili přímo do kapitoly „Kontraideály“ v podkapitole „Lhostejnost“.

Co řeknou

Co řeknou ti páni, co, sedíce strnule,
plijí tu na ty, kdo opustí vlast?
Zas budou jen mlčet, jak mlčeli minule,
třásti se strachem a tiše si krást.

Co řeknou ty dámy, co sedí tu s kukátky,
tehdy, až o pravdě zakážou hrát?
Vím, budou zas ochotně poslouchat pohádky
o tom, že pravdy je třeba se bát.

Co řeknou ti všichni, kdo dnes ti tu tleskají,
tehdy, až mocní ti umlčí hlas?
Zas budou jen tančit, jak jiní jim pískají,
hopsat tak dlouho, až zlámou si vaz!

(Kryl 2012: s. 39)

~~„Je to vždycky tak, že staré struktury, nebyla-li provedena revoluce do konce – ztratilo se tempo – staré struktury posléze revoluci zaškrtní, nastane císařství, tak jak to bylo ve Francouzské revoluci. V císařství se udělá nová šlechta, stará šlechta se zčásti postíná nebo odstraní, aby se znovu renovoval rod této šlechty a sešvagřil se s císařskou šlechtou.“ (Kryl 2006: s. 597).~~

Karel Kryl

Sametové jaro

Je jaro. Větry vanou

od jihu do cely.

Sbohem, či na shledanou,

obecné veselí?

jsou stromy plné mízy –

a někdo jiný sklízí

to, co jsme zaseli.

Ačkoli dozvonilo

poslední zvonění,

přec v duši temno zbylo –

a v srdci vězení.

Po vinných ani slechu –

a jiným ku prospěchu

jsou naši ranění.

Je jaro. Ledy plovou

s narkózou do žíly

a s maskou sametovou

jde ústup zdvořilý

a na mohyle něhy

mráz uhrabává sněhy,

jež zimu přežily...

(Kryl 2013: s. 77)

„Je to vždycky tak, že staré struktury, nebyla-li provedena revoluce do konce – ztratilo se tempo – staré struktury posléze revoluci zaškrtní, nastane císařství, tak jak to bylo ve Francouzské revoluci. V císařství se udělá nová šlechta, stará šlechta se zčásti postíná nebo odstraní, aby se znovu renovoval rod této šlechty a sešvagřil se s císařskou šlechtou.“ (Kryl 2006: s. 597).

Karel Kryl

Krylova protihavlovská kritika

Vztah Karla Kryla s Václavem Havlem je pro nás důležitý, vezmeme-li v potaz předpoklad, že postava Václava Havla je v podstatě ztělesněním listopadových ideálů. Stal se prvním demokraticky zvoleným polistopadovým prezidentem a pak také prvním prezidentem samostatné České republiky. Budeme-li hovořit ústy Jaroslava Bašty, disidenta a signatáře Charty 77, stal se Václav Havel v roce 1989 ztělesněním nadějí a tužeb (Petřík 2014). Z tohoto důvodu se chci tímto vztahem blíže zabývat.

Jak jsme již zmínili v kapitole „Proč ne Dubček?“, Havel nebyl doma příliš známý, zato v zahraničí se jeho popularita tyčila do mnohem větších výšek. Podle historika Jiřího Suka uznávala zahraniční média Havla obdobně jako třeba Lecha Walesu, Jana Pavla II. nebo Michaila Gorbačova (Suk 2009: s. 61). Havel se jeví jako politický romantik a idealista. Byl člověkem, který stavěl morální stránku politiky nad politiku samotnou. Podle Šerháka (2016: s. 14) Havel stavěl morálku výše než vědu a ekonomii. Když se podíváme blíže na pojetí jeho morálky, vychází pravděpodobně z tradice prvního československého prezidenta Tomáše G. Masaryka. Ve svých projevech kladl důraz na demokratické a humanistické ideje (Havel 1990: s. 12). Podle mého soudu byl Kryl také politickým idealistou. Např. jeho představa o skládání účtů poslanců minimálně jednou za měsíc se mi zdá pro výše psaná tvrzení potvrzující (Kryl 2006: s. 380).

Do jaké míry Kryla zasáhla situace ze 4. prosince 1989, kdy byl zřejmě přemluven Václavem Havlem ke zpěvu národní hymny společně s Karlem Gottem (bližší informace o této situaci v kapitole „Kryl, Havel a Gott“), se můžeme jen domnívat. Nicméně víme, že si Kryl tuto záležitost dost vyčítal. Pro Mladý svět to komentoval ještě smířlivě takto: „Snad jsem pochopil, proč nás tam Václav Havel postavil vedle sebe.“ (Kryl 2006: s. 244). V Půlkacíři (1993: s. 124) o 3 roky později nazval již tento moment „nešťastným a pomýleným vystoupením.“

Obecně lze říci, že Kryl považoval na začátku Havla za fantastickou a skvělou osobnost, co se morálního nastavení týká. V roce 1984 Kryl označil Václava Havla jako skutečného hrdinu těchto dní (Kryl 2006: s. 658). I když má podle jeho názoru

velkou potřebu toho, aby ho lidé milovali, aby měl popularitu beze zbytku a nezkalenou (Kryl 2006: s. 322). V listopadu 1990 mu začíná vyčítat, že se až přílišně a zbytečně stylizuje do postavy Tomáše G. Masaryka. Podle Kryla je to obrovská chyba, která se mu může vymstít. „Doufám, že nakonec sám neuvěří tomu, že je nověj král nebo nověj císař, nebo nověj Masaryk. On je totiž první Václav Havel.“ (Kryl 2006: s. 322). Podezřívá z této bubliny „vosy“, které kolem něj poletují. Těmi vosami Kryl samozřejmě myslel užší okruh lidí, který kolem prezidenta působí a radí mu (Kryl 2006: s. 322). Na druhou stranu, poradce si pan prezident zvolil sám. Už před tím v básni „Timur a jeho parta“ mu vytýká „půjčenou identitu“. Image v tomto duchu Havel nezměnil, a tak se Kryl vyjádřil na konci roku 1992 znovu, tentokrát metaforicky: „Disidentský motýl se zakuklil do masarykovské půjčené identity, z kukly pražského Hradu vylezla nevzhledná housenka.“ (Kryl 2012: s. 134).

Při hodnocení působení na postu československého prezidenta, z kterého Havel odešel 17. července 1992, se Kryl dotýká Havlovy snahy přeměnit parlamentní demokracii na prezidentskou. Když zjistil, že mu tento projekt nevyjde, začal dělat kompromisy. Bohužel se však Kryl k tomuto tématu podrobněji nevyjadřuje. Navíc samotný jeho odchod je pro Kryla velkým zklamáním. Nakonec prorocky doufá, že snad nebude muset žít v protektorátě, ve kterém bude Havel prezidentem z milosti Václava Klause (Kryl 2006: s. 587).

To, že je Havel charakterní, zopakoval Kryl v prosincovém rozhovoru roku 1991 pro slovenské *Nové slovo*. I když si zde stěžuje, že se mu prezident zdá příliš měkký (Kryl 2006: s. 460). Nicméně v Havlově životě nastal zvrat, když vstoupil do reálné politiky. Ač ryzího charakteru, Havel dle Kryla podlehl zalíbení ve funkci, jak jsme zmiňovali výše. „Málokdy se stává, že dobrý režisér je také dobrým hercem.“¹⁰ (Kryl 2006: s. 598).

Z vyjadřování směrem k prezidentu Havlovi v rozhovorech pro novináře lze obecně vyčíst fakt, že se Kryl vyjadřuje o prezidentovi v prvních rozhovorech po příjezdu

¹⁰ Kryl, Marlen. Karel Kryl: rozhovory, s. 598.

do Československa převážně kladně. Na základě analýzy rozhovorů s Karlem Krylem se domnívám, že postupem času se Kryl snaží vůči Havlovi vyjadřovat mnohem opatrněji a nekonkrétně. V únoru 1993 se pro Haló noviny nevyjádřil už skoro vůbec, když na otázku Jozefa Sklenára - jaký má vlastně vztah k Václavu Havlovi – odpověděl: „Ten vztah je takovej, jakej je.“ (Kryl 2006: s. 639).

Z opatrnosti v jeho rozhovorech se vymyká pouze tvrdá kritika z dubna 1993, kterou Kryl poskytl Severočeskému deníku. Obvinil Havla z velezrady, protože před rozdělením republiky skládal přísahu na Československo (Kryl 2006, s. 658).

Jakkoliv byl Kryl převážně opatrný a zdrženlivý v přímých rozhovorech co se Havlovy osobnosti týče, v politických komentářích Rýmovaných (2013) i nerýmovaných – tedy v díle Země Lhostejnost (2012) – byl mnohem tvrdší, až by se dalo říct surový. Považme například komentář z ledna 1992. Zde Kryl filigránsky a skrytě srovnává Caesara s Havlem. Cynicky, až skoro rezignovaně, napsal zhruba doprostřed komentáře větu, že „moc zřejmě korumpuje i nejsilnější povahy; i nejlepší charakter se bez kontroly rozdrolí.“ (Kryl 2012: s. 20). Pokračuje sice Caesarem, avšak dle mého názoru patří od něj tahle věta i na Pražský hrad. Toto tvrzení dokládá závěr „neglosy“, jak sám Kryl tento text nazývá. Lidé mu totiž na jeho námitky vůči prezidentovi reagují větami: „Kdo jiný? Tenhle člověk je v současnosti nenahraditelný.“ Kryl jim odpovídá: „Hřbitovy jsou plné nenahraditelných mužů.“ (Kryl 2012: s. 21). Jeho cynismus směrem k Havlovi zde dosahuje svého vrcholu.

Kritiku vyjádřil Havlovi Kryl i v několikeré volbě prezidenta v červenci 1992, kdy se stát Čechů a Slováků pomalu, ale jistě rozpadal. „Díval jsem se či sledoval dvě kola prezidentské volby. Nenašel jsem vážného protikandidáta v prvním kole a s politováním jsem musel konstatovat, že se ani pan Sládek neodvážil přímého střetu s autoritou, byť sebevícem rozmělněnou, pochybenou, neodvážnou, či odvahy zbavenou. A kolo druhé? S demokratickým davem hysterických Havelek a Havílků, kteří si neuvědomují nic, co jim sametový prezident opakuje týden co týden ve vypůjčených hovorech z Lán, netuší zbla z toho, co jim o demokracii pravil a dosud ze záhroby tvrdí originál Tomáše Masaryka.“ (Kryl 2012: s. 71). Vůbec rozdělení

Československa nesl Kryl – jak všeobecně známo – velmi těžce. Havla označil za kmotra rozdělení (Kryl 2012, s. 109). Na toto konto navíc obvinil prezidenta Havla z vědomé lži, když Havel prohlásil, že se vždy oba národy od sebe v ohrožení trhaly. „Jaksi pozapomněl na Štefánika a Masaryka, opominul (kým zaplacen, v čí prospěch?) – nejen rok 1918, ale i rok osmašedesátý, pozvracel politicky hroby padlých při Dunaji a při Vltavě; politicky drze popírá dokonce i historii dvouletou: vždyť ke vzpouře proti blbství došlo přece v jedné republice, na obou stranách dosud neexistující hranice, o jejíž výstavbu mu nepochybně jde.“ (Kryl 2012: s. 77). Na toto téma věnoval Kryl několik písní. Možná tou nejznámější, která budila smích po celé republice, od Košic přes Bratislavu, Brno a Prahu až do Plzně, jest píseň „Od Čadce k Dunaju“.

Od Čadce k Dunaju

Od Čadce k Dunaju počuť čudnú nôtu:

hranicu stavajú z ostnatého drôtu,

kamarát-separát, nová paralýza,

z Moravy do Blavy vyžaduje víza,

kamarát-separát, nová paralýza,

z Moravy do Blavy vyžaduje víza.

Nečakaj, Natali, že za tebou prídem,

vízum mi nedali, vraj sa zaobídem,

čakal som deväť dní, viacej nechcem sľúbiť,

stretnem ťa vo Viedni, tam sa smieme ľúbiť,

čakal som deväť dní, viacej nechcem sľúbiť,

stretnem ťa vo Viedni, tam sa smieme ľúbiť!

(Kryl 2010: youtube.com)

Jak vidno, tak poetické pole pro vyjádření myšlenek bylo pro Kryla „domácím hřištěm“. A zde Václavu Havlovi vystavoval kritiku možná nejvýrazněji. Píseň „Za

vozem“ může mířit přímo~~ří z mého pohledu~~ na Havla ~~zeela jednoznačně~~, když jej nazývá „opilým vozkou“ a „opilým kočím“. V albu „Dvě půle lunety aneb rebelant o lásce“ a v písni „Jde jaro do podzimu“ můžeme najít tyto verše:

Jde jaro do léta

„Jde jaro do léta

a léto do podzimu.

V kostýmu Hamleta -

a v mozku Hirošimu -

strach krajem obchází,

sešvakřen s beznadějí.

Vrah chlastá se zloději

v putyce nad hrází.“

(...)

(Kryl 2013: youtube.com)

Co mě však zarazilo, při poslechu této písničky jsem zjistil, že se písňový originál neshoduje s básní, kterou Kryl napsal v politickém nerýmovaném komentáři „Země Závist“. Zde totiž je předposlední verš jinak.

„Král chlastá se zloději

v putyce nad hrází.“

(Kryl 2012: s. 62)

Z jakého důvodu se Kryl rozhodl změnit původní verš, se můžeme jen domnívat. Jedna z možných interpretací, která nás může napadnout, je ta, že se Kryl chtěl touto změnou znovu kriticky vymezit vůči Václavu Havlovi. Již podruhé si tedy můžeme všimnout „alkoholové tematiky“ v Krylově kritice přímo na Havlovu osobu. Proč tomu tak je, to se můžeme pouze domnívat. Některé zdroje uvádějí, že alkohol tekla na Pražském hradě za doby Havlova úřadování proudem (Keane 1999: s. 316). Z jakých informací však v tomto případě vychází například server zvedavec.org, není jasné (Andrey 2011). Otázka také zůstává, zda server zvedavec.org považovat jako relevantní zdroj. Keanovu knihu však určitě ano.

Sovětský spisovatel Arkadij Gajdar, který psal na počátku 20. století knihy zejména pro děti, zkomponoval příběh s názvem Timur a jeho parta. Kdo by řekl, že odtud bude Karel Kryl čerpat inspiraci. Svoji básnickou skladbou, kterou pojmenoval totožně, kritizoval nejen Havla, ale i všechny, jimiž se prezident obklopil. Touto básnickou skladbou začal v očích části veřejnosti upadat, protože zaútočil velmi tvrdě na dosavadní modlu národa. Tímto textem podle Miloše Čermáka započala s Havlem válka. „Věř mi, že se mi do toho nechtělo. Tušil jsem, že z toho bude průšvih. Ale bylo třeba to říct. Naprosto jasně – a ne už jen přátelsky kopnout do holeně. To už jsem zkusil před tím písničkou ‚Někdo jiný sklízí to, co jsme zaseli‘ – ale nezabralo to,“ (Čermák 1997: s. 87) dodává Kryl kontext vzniku textu.

Timur a jeho parta

(...)

„Vlastenci pijí pivo z holby

neb pomohla jim vyhrát volby

neposlankyně Marta

a kamarila levobočků

připíjí z Hradu na Patočku.

Timur a jeho parta.“

(...)

(Kryl 2013: s. 82)

Mezi lidmi velmi populární Krylova píseň co se Krylovy reflexe polistopadového vývoje týká (soudě dle počtu zhlédnutí na největším videoportálu na světě – na youtube.com) je píseň „Demokracie“ z roku 1993. Zde je možné, že prvního českého prezidenta jmenuje přímo, když se v písni objevuje jméno Václav. Autor spojil Havla s polistopadovými poměry, vůči nimž je kritický. Verše citované níže vyjadřují onen československý politický „sametový“ fenomén, že komunisté vládnu společností skrytě dál (více v podkapitole „[Krylova detekce zlodějů revoluce](#)“[Kdo jsou ti, kteří revoluci ukradli](#)“).

Demokracie

(...)

„Král Václav jedna parta je se šmelinářským šmejdem.

Pod střechou velký partaje se u koryta sejdem.“

(...)

(Kryl 2012: youtube.com)

Na závěr této kapitoly bych ocitoval Krylovo hodnocení Václava Havla, co by dějinné postavy, kterou poskytl Kryl spisovateli a novináři Miloši Čermákovi. „Autor, který nikdy nepochopil dělnickou třídu. Vždycky se cítil někým jiným, než kým zrovna byl. Nikdy nepřestal být člen pražské elity, pražské smetánky, ze které vzešel. Vzdor tomu, že byl potahován. Člověk po dlouhou dobu naprosto čestný, a možná natolik nedospělý, aby byl bezelstný. Zneužitelný ve své slabosti intelektuála. Dnes zamilovaný do světa velkoměsta a reflektorů - což je pro dramatika, který má zůstat za scénou, vždy tragické. Snad zamilovaný sám do sebe - a do své pozice. Jako autor je slušný dramatik evropské úrovně.“ (Čermák 1993: s. 144).

Krylova protiklausovská kritika

Miloš Čermák se kroměřížského rodáka zeptal samozřejmě i na Václava Klause. Kryl se však odpovědi vyhnul, když pouze utrousil: „Já se bojím computerů. K tomu nemám co říct.“ (Čermák 1993: s. 144) Nicméně ve svých politických komentářích se hodnocení Václava Klause a jeho politického působení nezříkal. Co však myslí tím „computerovým myšlením“, prozradil Jiřímu Vondráčkovi pro České noviny. „(Myšlení computeru) přemýšlí o tom, co je prosperující, co není prosperující, co vydělává a co nevydělává. (...) V okamžiku, kdy začnu rušit knihovny, protože na sebe nevydělávají, dopouštím se idiocie, stejně jako kdybych vraždil děti, protože momentálně nic nevydělávají.“ (Kryl 2006: s. 684).

V kapitole „Krylova protihavlovská kritika“ jsme označili Havla za ztělesnění ideálů sametové revoluce. O Václavu Klausovi takto hovořit zřejmě nemůžeme. Klaus se do očí a myslí veřejnosti dostal až o něco později.

Krylovi byla velice ostrým trnem v oku prohlášení Václava Klause, že „peníze nesmrdí“ a že „špinavé peníze neexistují“. Kryl se v politických komentářích jízlivě táže, zda nesmrdí ani ty peníze, které byly ukradeny statisícům vyhnaných, zatčených a uvězněných v komunistických lágrech. (Kryl 2012, s. 66). Prohlášení „peníze nesmrdí“ podle něj umožnilo již výše popsanou „transformaci bolševického majetku, nakradeného za čtyřicet let – do nového kapitalistického vlastnictví. Staronové struktury dnes prakticky ovládly hospodářství...“ (Kryl 2012: s. 108-109). Jen pro připomenutí, staronovými strukturami myslí Kryl lidi, kteří napáchali zločiny za minulého režimu a nyní jsou (přičiněním vítězů) zpět v pozicích, kdy mohou znovu vést. Stalo se to ve chvíli, kdy vítězové připustili nepotrestání zločinců z dob socialismu. (Čermák 1993: s. 125-127). „Když to všechno začalo, tak ti hoši, kterých se to týká, seděli doma a báli se o krk. (...) Ale pak zjistili, že stačí připíchnout trikolóru, zanotovat s Krylem hymnu a všechno bude dobré. To je moment, o kterém mluvím – kdy už bylo na rozumné a spravedlivé vyrovnání pozdě.“ (Čermák 1993: s. 125).

Podrážděnost číší z Krylova pera poté, co se tehdejší premiér v novinách v podstatě nepřímo pochválil. „Čtu si v novinách slova premiérova, že každý

rozumný člověk myslí jako pan Klaus. Kdo nemyslí jako pan Klaus, je pitomec. To už jsem někde slyšel. Kdo nejde s námi – jde proti nám...” (Kryl 2012: s. 90-91).

Dost silnou reakci vyprodukoval Kryl také na Klausův názor o referendu, lépe řečeno na odůvodnění onoho názoru. Vycítil zde Klausův záchvěv nedemokratismu a dovedl svou úvahu nad jeho prohlášením do extrémní, avšak podle něj do nereálné podoby. „Vyslechl jsem – v pořadu Co týden dal (nebo vzal...?) – tezi zástupce vládnoucí strany, že referendum by uvedlo zemi do chaosu. Možná o něco – o rok – o dva později bude nám tvrzeno, že zemi do chaosu uvádí opozice. Uvěříme, protože nám to nový císařpán pověděl? Víra v idol, vyvozující následný důsledek: ‚nějaké volby by uvedly zemi do chaosu...‘, což už odněkud znám.“ (Kryl 2012: 91).

Jako další znak nedemokratismu, který by v západní zemi politikovi srazil vaz, se Krylovi jeví samo Klausovo prohlášení z listopadu 1992. Novináři se podle něj mimo jiné proviňují tím, že vybírají informace, které zveřejnit a které nikoliv. Navíc jim dle vlastní úvahy dávají různou váhu a zařazují je na první či poslední stránku s různě velkými nadpisy (Kryl 2012: s. 122-123). Z Krylova komentáře je cítit, že by pan Klaus potřeboval obeznámit s pravomocemi demokratických institucí. „Do jeho (redaktorovi) odpovědnosti nemá co žvanit ani předseda vlády, ani prezident. Svobodný tisk má respekt před jedinou institucí – a to před nezávislým soudem.“ (Kryl 2012: s. 123).

Tři měsíce před tímto vyjádřením poskytl Kryl politickou charakteristiku Václava Klause Orlickému týdeníku. Podle něj je Klaus „absolutně nedemokratický computer, horší o to, že je opravdu chytrý.“ (Kryl 2006: s. 556) Je to podle jeho názoru člověk, který vidí politicky pouze horizontálně, nikoliv vertikálně. A takových se vždycky bál (Kryl 2006: s. 556). Vertikalitu v politickém smyslu chápal Kryl pravděpodobně jako schopnost nazírat na problémy z perspektivy různých sociálních vrstev a také jako duchovní rozměr věcí politických. Přímý důkaz potvrzující tuto interpretaci se mi nepodařilo v žádném textu či vyjádření identifikovat, nicméně částečně ji lze nalézt v rozhovoru pro Novou pravdu, který vyšel 23. října 1992. Zde Kryl mluví o tom, že z Klausových úst ještě nic neslyšel o

duchovní obrodě, že mluví pouze o ekonomice a že jeho představám o kapitalismu schází sociální opatření (Kryl 2006: s 583-586). ~~Nicméně~~ Dedomněnku o podstatě politické vertikality dedukuji po studiu jeho celkového politického názoru, o kterém bude řeč v kapitole „Krylovy politické názory“.

„Každý rozumný člověk v tomto státě přece ví, že...“. To je další věta, která Krylovi na Klausovi bytostně vadí a kvůli níž říká, že by nechtěl žít ve státě, kde je tohle možné. Co je na této větě tak znepokojujícího Kryl v rozhovoru pro Reflex záhy vysvětluje: „Tím okamžitě odsunuje všechny, kdo s jeho názorem nesouhlasí, do pozice lidí nerozumných, polobláznů a případně politických idiotů.“ (Kryl 2006: s. 645). Vždyť něco podobného, založeného na v podstatě stejném principu, jsme tady již měli, dodává československý písničkář.

Jak jsme psali výše v kapitole „Krylova protihavlovská kritika“, za kmotra rozdělení Československa označil Kryl Václava Havla. Avšak obviňuje též Václava Klause, často ještě ve spojení s Petrem Pithartem, z rozbuškových výroků vůči Slovákům. Slováci si samozřejmě nedali nic líbit a podrážděně výroky vraceli. „Na tomhle ping-pongu to začalo,“ říká Kryl (2006: s. 647).

Po studiu všech rozhovorů a politických komentářů, které Kryl různým žurnalistům poskytl, soudím, že obě dvě vůdčí postavy nejbližších porevolučních let pro něj nebyly těmi, které by onu sametovou revoluci dovedly do takového konce, jenž by zaručoval pozitivnější, spravedlivější či demokratičtější budoucnost.

Krylovy politické názory

Již při psaní nadpisu této kapitoly si kladu otázku, zda vlastně něco takového, jako ucelený politický názor Karla Kryla existuje, respektive, zda ho Kryl vůbec prezentoval. Postupně se tuto otázku budu snažit rozklíčovat na základě jím poskytnutých rozhovorů a jeho politických komentářů.

„VÍ PÁN BŮH, ŽE NEJSEM LEVIČÁK.“ (Kryl 2006: s. 593). Takto se Kryl vyjádřil pro vysokomýtské noviny Trs v listopadu 1992. Mě samotného toto vyjádření poněkud udivilo, protože jsem při studiu Krylových názorů opětovně narážel na znaky, které by spíše lokalizovaly jeho myšlení do levé části politického spektra. Když se však některý novinář zeptal zpříma, jako to například udělal Jaroslav Kroupa pro Necenzurované noviny na konci roku 1992, Kryl odpovídá po svém. Jakoby sebe stavěl doprostřed. Odpověděl, že nestojí ani vlevo, ani vpravo, nýbrž na svém politickém spektru. „Mně uhýbají prostě strany vždycky doleva nebo napravo. (...) Pan Churchill byl čtyřikrát vždy v jiné partaji a vždycky se ho ptali, jestli nezradil partaj. Říkal: Já ne, ale partaj mně uhla doleva nebo doprava.“ (Kryl 2006: s. 596).

Karel Kryl nikdy nebyl v žádné politické straně a ani do ní nehodlal vstoupit, jak řekl pro třebíčský Region T. v polovině roku 1993. Přesto byl několikrát z jeho pohledu osočen ze spolupráce s některou ze stran politického listopadového spektra (Kryl 2006: s. 668). Někdy to nebylo bezdůvodně, protože se např. zúčastnil 28. října 1992 mítinku sociální demokracie. Tato návštěva ~~Nebyla to~~ však ~~nebyla návštěva~~ motivována stranickými důvody. Sociální demokraté totiž ke svému mítinku připojili několik demokraticky smýšlejících organizací, jež byly pro zachování Československa. A jak víme, Kryl byl horlivým zastáncem zachování československého státu. Takže se oné akce nezúčastnil z důvodu svého souhlasu s ideologií sociální demokracie, ale z důvodu manifestace své podpory pro zachování Československa resp. proti jeho rozdělení. Podle Krylových slov to byla poslední šance, jak vzdát hold těm, kteří za svobodné Československo umírali (Kryl 2006: s. 773). „Bohužel, seděli tam ambiciózní hoši, kteří neměli čas setrvat do konce, hledali senzace. Miloš Zeman mě vyzval, abych zazpíval hymnu. Dozpíval jsem, co jsem měl, a na závěr setkání zpíval hymnu celý sál. Zřejmě to dotýční

přeslechli... V novinách bylo napsáno, že jsem se zúčastnil bolševické akce – což je absurdní – a že se tam ani nezpívala hymna.“ (Kryl 2006: s. 773). Informace o oné „bolševické akci“ přinesl Reflex a Respekt. Vůči těmto médiím se Kryl ohradil, což posléze vyšlo i v jakémisi rehabilitujícím rozhovoru, nicméně „psí hlava“ básníkovi už básníkovi podle jeho slov zůstala (Kryl 2006: s. 773).

Krylovy politické názory byly hojně dezinterpretovány právě různými československými novinami a časopisy. Až úsměvně může působit označení Kryla za „klerofašistického židobolševika“¹¹ (Kryl 2006: s. 773). Obrazu Karla Kryla v médiích mezi lety 1989 a 1994 se podrobněji věnuje bakalářská práce Boleslava Stuchlíka s názvem „Mediální obraz Karla Kryla v tištěných domácích médiích v letech 1989 – 1994“ (Stuchlík 2015).

Když se vrátíme k otázce Krylovy politické orientace, tak ono vyjádření z listopadu 1992 [v Trsu](#) o tom, že se neřadí na levou stranu politického spektra, je možná v rozporu s tím, co vyšlo v březnovém rozhovoru roku 1994, již několik dní po jeho smrti. Zde pro Ring řekl, že myšlenku sociální demokracie, ve smyslu ochrany svobodné společnosti a jistým procentem zabezpečení sociálních jistot pro slabší, považuje za velice pěknou. „Blízké mi je to, co je obsaženo ve slově ‚sociální demokracie‘, myšlenka, ne stranický princip,“ dovysvětlil (Kryl 2006: s. 773). Dle jeho mínění může být sociálnědemokratická strana také pravicová, jako byli sociální demokraté v Německu za kancléře Helmuta Schmidta nebo Clintonova administrativa v USA (Kryl 2006: s. 773-774).

Možné vysvětlení tohoto rozporu můžeme hledat buďto v Krylově názorovém vývoji nebo také politickým vývojem sociální demokracie jakožto politické strany. V roce 1993 se totiž do jejího čela prosadil Miloš Zeman, o kterém v Půlkacíři Kryl řekl: „Veliký člověk – vzrůstem i svým chováním. (...) Je tak zamilován do pointy, že by za ní prodal babičku.“ (Čermák 1993: s. 144-145). Kryl však nezapomněl dodat, že stejně jako Klaus má i nový šéf sociálních demokratů velké zalíbení sama v sobě (Čermák 1993: s. 145). Čermák si ještě navíc myslí, že v Zemanovi spatřil Kryl i blízkost se svým osudem, protože podobně jako on byl Zeman v roce 1989

¹¹ Z rozhovoru není zřejmé, kdo Kryla takto pojmenoval.

milovaným tribunem lidu, v roce 1992 již na své popularitě výrazně ztratil (Čermák 1997: s. 91). „Miloš Zeman byl miláčkem televizního publika v době, když jsem v roce 89 přišel. Byl to člověk obratného vyjadřování a s velkým smyslem pro pointu. (...) Pamatuji si dosud, jak všichni mí rozliční praví i leví kamarádi seděli a dívali se na něj, jak jim to ten Zeman pěkně dal. (...) Byl pošpiněn ze všech možných stran, protože má, dejme tomu, svůj názor.“ (Kryl 2006: s. 600-601).

Existence ještě jedné osoby mohla Kryla táhnout k sociální demokracii a to byla osoba Egona Lánského. Dávny Krylův přítel a kolega ze Svobodné Evropy měl blízko ke Krylovi i k Zemanovi, takže klidně mohl mezi nimi zprostředkovávat určitý kontakt (Čermák 1997: s. 92).

O Krylově levicovějším politickém založení může vypovídat i jeho postesknutí nad tím, že na Slovensku se jakékoliv levicovější hnutí považuje za cosi zlého a nežádoucího. A to jen proto, že jde o seskupení levicové – to se psal rok 1991 (Kryl 2006: s. 364). Ve stejném roce si ve slovenském časopise Smer stěžuje na to, že mu zde silná sociální demokracie chybí. Silnou sociální demokracií myslí tu, která by měla odvahu kritizovat sociální záležitosti. „Toto predsa býval sociálny štát ešte za Masaryka, za Márie Terézie.“ (Kryl 2006: s. 369). Navíc už v roce 1989 v prosinci apeluje na ohleduplnost, pozornost a sympatii k sociálně slabším jakožto vlastnost, kterou by lidé během revoluce neměli ztratit (Kryl 2006: s. 172).

Pro Lidovou demokracii v témže roce se dokonce přiznal k tomu, že kvůli špatně vedené sociální politice vozí do Československa lékařskou techniku a různé pomůcky pro potřebné. Dle jeho názoru bychom se měli poučit z evropských ~~systemů~~ ~~modelů~~ sociálních záchranných sítí. „Kdybych do toho mohl mluvit, přikláněl bych se více k evropskému modelu a poučil bych se, co tam dělají na ochranu sociálně nejslabších, tedy rodin s mnoha dětmi, penzistů, dětí, které se o sebe nemohou samy starat, bezdomovců atd., atd. Mám o tyhle lidičky starost. Myslím, že zůstávají trošičku stranou našeho pečování...“ (Kryl 2006: s. 441). Kapitalismus amerického typu, jak ho nazývá Kryl, se tu snaží prosadit Václav Klaus. Podle Kryla je to chybná strategie, protože tento typ kapitalismu není stavěný pro evropské podmínky. „(...) nerad bych, aby se z lhostejné společnosti, která byla

doterazky, vypěstovala společnost vlků. (...) Víte, kterej stát jen na světě nejbohatší? Přece USA! A víte proč? Protože je zadlužen stovkami miliard nebo bilionů!“ (Kryl 2006: s. 441).

Krylův pohled na politické otázky vycházel také z jeho víry. Byl křesťanem, přičemž je možné říci, že sdílel konzervativní náhled na svět, který vychází z tradice. Abychom byli přesní, vycházel z židovsko-křesťanské myšlenky (Kryl 2006: s. 773-774). Tento konzervatismus tedy odpovídá spíše pravicovějšímu pohledu na politiku. A tam také podle některých přátel inklinoval. Jeho přítelkyně Yvonne Halková řekla, že kdyby volil v Německu (konkrétně tedy v Bavorsku), tak určitě CSU – stranu křesťansko-konzervativního ražení (Čermák 1997: s. 91).

Pokud bychom se chtěli podívat na to, jak Karel Kryl v roce 1990 a 1992 volil, můžeme, protože to Kryl novinářům Mladého světa ochotně sdělil. Ačkoliv Miloš Čermák tvrdí, že to, koho Kryl volil v roce 1990, není úplně jasné (Čermák 1997: s. 89), tak novináři Romanu Lipčíkovi to Kryl sdělil poměrně jasně. „Jelikož jsem v prvních volbách volil v Brně, volil jsem do jedné komory Moravskou stranu, která tehdy byla za samosprávnou Moravu, a já se domnívám, že samosprávná Morava je zapotřebí. Dokonce si myslím, že kdyby bývalo bylo samosprávné Slovensko, Morava i Čechy, k žádnému dělení by bylo nedošlo. Do hlavní komory jsem volil jako každý člověk, kterému šlo o to, aby se to nezvrátilo, Občanské fórum. Tehdy jsem zapomněl na city, volil jsem mozkiem, a obě strany se taky do parlamentu dostaly.“ (Kryl 2006: s. 761).

Ve volbách v roce 1992 volil Kryl politické hnutí Demokraté 92 za společný stát. Stranu, která svým programem též vycházela z myšlenek sociální demokracie. Co bylo však pro Kryla možná důležitější, hlásila se k myšlence zachování československého státu. Zřejmě proto si ji Kryl vybral, avšak do parlamentu se nedostala, obdržela pouhé půl procento hlasů (Semerád 2009).

Nejednoho novináře (třeba Jiřího Burdu a Jiřího Levého) napadla otázka, proč sám Kryl nevstoupí do reálné profesionální politiky. Do těchto vod však Kryl jít nechtěl. Argumentoval tím, že politiku dělal 20 let skrz rádio Svobodná Evropa. Podle něj má každý člověk dělat to, co je mu vlastní a jemu byly vlastní texty písní a básní,

pomocí nichž čeřil politickou vodu (Kryl 2006: s. 699). „Přemýšlel jsem o profesionální politice, ta chce člověka celého, ale v tom případě by za mne nikdo nenapsal zamýšlené texty.“ (Kryl 2006: s. 699). Na toto konto přidává ještě nepochopení z působení Rudolfa Hrušínského ve Federálním shromáždění. „Za ty dva roky přece mohl vytvořit vynikající role na divadle, ve filmu, v televizi...“ (Kryl 2006: s. 699). Kryl dostal, stejně jako pan Hrušínský, možnost být na kandidátce Občanského fóra. Podle Čermáka nebyla [tato nabídka](#) pravděpodobně ani natolik atraktivní, aby o ní Kryl vůbec přemýšlel. Později trochu „školácky“ tvrdil, že na pozvánku k poslancování zapomněl, prý mu až po třech měsících vypadla z kytarového pouzdra (Čermák 1997: s. 89).

Pakliže budeme brát důkazy o politické orientaci na počet, vychází nám Kryl spíše doleva. I Miloš Čermák, autor velkého rozhovoru s Krylem nazvaný „Půlkacíř“ a autor knihy „Nanebevzetí Karla Kryla“, je po studiu stejného názoru. Krylovo volební chování v roce 1992 taktéž ukazuje spíše doleva. Pro pravou stranu politického spektra byl Kryl spíše ještě před návratem do Československa před rokem a v roce 1989. Byla to ale pravice německá, přesně řečeno Bavorská (Čermák 1997: s. 91).

Krylův názorový rozkol s rádiem Svobodná Evropa

Do Krylova politického názoru nezařazujeme tuto podkapitolu proto, že by přímo souvisela s jeho umístěním na pomyslné politické pravolevé ose, nýbrž proto, abychom demonstrovali Krylovu morální zásadu, jež jeho politický názor předcházela. Postoj, který nikdy neopustil, který zapříčinil názorový rozkol mezi jím a vedením rádia, vyjádřil pro Studentské listy v listopadu 1990 takto: „Ve chvíli, kdy je kompromis ve prospěch něčeho, co je víc než kompromis sám – a to vysílání do Československa bylo – lze drobné ústupky překlenout. Když se ale kompromisy neshodují s tvým přesvědčením, pak je to otázka konfrontace s vlastním svědomím.“ (Čermák 1997: s. 90).

Svobodná Evropa je dodnes rozhlasovou stanicí. Podobně jako dnes, kdy z Prahy 24 hodin nonstop vysílá v ruštině pro rusky mluvící obyvatelstvo a nabízí tak alternativu ke státem kontrolovaným médiím, fungovala Svobodná Evropa i před

rokem 1989. Tehdy vysílalo z Mnichova již od roku 1951 do Východního bloku a její účel byl velmi podobný, jako je tomu dnes (ČTK 2017).

Karel Kryl emigroval v roce 1969 do Západního Německa. Stal se nejprve externím spolupracovníkem Svobodné Evropy, v roce 1984 pak jejím stálým zaměstnancem (Kryl 2006: s. 175-176). Pracoval jako programový redaktor, konkrétně jako politický komentátor. Na starost měl krom hudebních pásem také sportovní rubriku (Kryl 2006: s. 205).

Frustrace z politického vývoje u Kryla zapříčinila radikalizaci názorů a to se projevilo i v jeho zaměstnání v rádiu. Začaly se rozcházet Krylovy názory s oficiální politickou orientací Svobodné Evropy. Kryl říká, že její vysílání začalo být dosti proamerické a tzv. prohradní, tedy stranící oficiálním postojům Václava Havla. Jakmile vedení rádia začalo určovat tuto linii, Kryl se ohradil. „Karel tvrdil, že za to, co prosazuje americké vedení, nemůže převzít odpovědnost a že s tím nechce mít nic společného,“ popisuje manželka Marlen (Čermák 1997: s. 90) a dodává, že na poradách rádia se probíralo, jakým způsobem se má o různých věcech informovat. Kryl jako jediný vstal a řekl, že si nenechá diktovat (Čermák 1997: s. 90).

Už v listopadu 1990 – rok po revoluci – věděl, že jeho společná cesta s rádiem Svobodná Evropa končí. Spolupráci chtěl zastavit k 1. 1. 1991, skutečností ale bylo, že s vysíláním svých pořadů skončil až v červenci 1991. K situaci se vyjadřoval pro různé noviny a časopisy vcelku diplomaticky. Miloš Čermák se domnívá, že to mohlo být po vzájemné dohodě s rádiem, protože odchod byl pro Kryla finančně výhodný (Čermák 1997: s. 90).

Když se na toto téma přeptala třeba Dagmar Oplatková z Mladé fronty Dnes, Kryl odpověděl, že je důležitější jeho přítomnost v Československu. Navíc skloubit práci s koncerty není únosné ani zdravotně, ani lidsky. Jako druhý důvod udává, že stanice možná začala vysílat do země, která sama sebe zotročuje. Takže je dle něj na čase, aby začal dělat něco, co je pro dobro republiky (Kryl 2006: s. 511).

Až v Půlkacíři popsal věci, řekněme, v surovější formě. Jeho vyjádření je možné můžeme použít pro shrnutí celé této podkapitoly: „Politika rozhlasu začala být dost jednostranně prohradní a slova na kritiku nezbývalo – takže jsem se

posléze rozcházel s... řekněme vysílací linií svých nadřízených. Bylo to znát například na tom, že některé z mých komentářů se nevysílaly, případně se vysílaly mimo politický blok, pro který byly určeny.“ (Čermák 1997: s. 90).

Krylova reflexe listopadových ideálů

V této kapitole a jednotlivých podkapitolách se pokusíme odpovědět na otázku, jakým způsobem Karel Kryl reflektoval ideály revoluce, které jsme nastínily v této práci v kapitole „Ideály revoluce.“ Vycházel jsem přitom z knihy od amerického historika Jamese Krapfla, který na základě studia různých letáků, pamfletů, bulletinů, manifestů, prohlášení a proslovů, které se vázaly k sametové revoluci, stanovil 6 nejčastějších požadavků, které měly charakter změny – ony revoluční ideály. Jen pro připomenutí, mezi tyto ideály patřily: demokracie, spravedlnost, lidskost, nenásilí, socialismus a samoorganizace. Problematičtější úlohu, jak jsme výše ukázal, zaujímal požadavek **svobody**. Ale i ten jako sedmý zařazují do výčtu, protože se dle autora jednalo o jednoznačně nejčastější požadavek listopadu (Krapfl 2016: s. 118). Podle mého soudu nejvíce Kryl reflektoval ideály demokracie a svobody. Ve své kritice se dotýkal také ideálu spravedlnosti. Dalších ideálů se příliš nedotýká. Krylovu reflexi (nutno podotknout, že kritickou) na tyto tři revoluční ideály se pokusíme analyzovat v následujících třech podkapitolách.

Krylův ideál demokracie

Za roky strávené v Západním Německu vykrylovalo v Krylovi zajímavé pojetí demokracie. Jedná se o jeho ideální představu demokracie.

Každá strana, která se uchází o hlasy voličů, je podle jeho názoru totalitní, protože chce (kdyby to šlo) všech 100 % hlasů. Nejideálnější by bylo (za existence pouze dvou politických subjektů), kdyby vítězná strana dostala 50,1 % a poražená strana měla tudíž 49,9 %. Tak nejlépe drží jedna strana druhou v šachu. Obě dvě strany jsou tak neustále ve střehu a kontrolují si každý krok. „Žil som dvadsať rokov v rôznych demokraciách a viem, ako to je, keď niektorá strana dosiahne vyše 60 percent – dopúšťa sa zvole.“ (Kryl 2006: s. 212). Úplně nejlepší je, když žádná ze stran nezíská většinu a musí do koalice. A ta koalice má výhodu pouhého jednoho hlasu. Pak se musí strachovat o to, aby neudělala nějaký špatný krok, který by toho jednoho poslance donutil odstoupit, dodává pro Kurs 99 v dubnu 1990. Demokracie je tak silná, jak silná je opozice (Čermák 1997: s. 89).

Krylovy představy o fungující demokracii se evidentně, pro někoho možná i celkem logicky, rozcházel s realitou. Pro situaci v „Těžkoslovensku“, jak Kryl nazývá státní útvar ve středu Evropy, používá termín „demokratura“, který vysvětlil novináři Janu Jirouškovi pro pražský Tvar takto: „Demokratura – nebo třeba diktacie: jde o jakýsi hybrid vzniklý sametem či něhou. Prezident zvolený nelegálním způsobem – navíc protiprávním rozhodnutím – stylem rajským přímo: Bůh dá Adamovi Evu a řekne: Vyber si. Poslanci, kteří si odhlasují neodvolatelnost, estébáci v parlamentu, neexistence ústavy, nemožnost postihu hospodářské i jiné kriminality, ochrnutá justice, absence berních úřadů, to vše značí spíše hru na demokracii než to, čemu se říká demokracie. A hlavně perfektní fungování staronových struktur, v lepším případě ve vyčkávacím, v horším případě v agresivně prosperujícím stádiu vývoje.“ (Kryl 2006: s. 405). Je to popis stavu, ze kterého jednoznačně prosvítá hodnocení situace v Československu po revoluci 1989. Z tohoto výčtu vyplývá, že téměř 2 roky po revoluci, kdy tato slova Karel Kryl Tvaru poskytl, ideál demokracie v jeho očích zůstal nenaplněn. Po studiu starších názorů až do Krylovy smrti v březnu 1994 usuzuji, že se jeho náhled na věc vlastně vůbec nezměnil, jak můžeme doložit v následujících řádcích a citacích.

Později, stále ještě v roce 1991, říká, že se mnoho věcí v Československu změnilo k dobrému, což ale vzhledem k lidskému rozumu považuje za normální. Opět ale opakuje problémy s justicí a soudy, které buď v podstatě neexistují. Na jednu stranu stát škrtí svobodné podnikání, na druhou stranu státu utíkají miliardy zásluhou hospodářské kriminality, kterou nechává existovat (Kryl 2006: s. 431).

Poněkud rozčileně reagoval na situaci v naší zemi pro Listy písecké kultury v dubnu roku 1992. „Na co si to tady hrajeme proboha, vždyť my nejsme žádná demokracie, je to blbost! Kdo tady říká, nějaká demokracie je, kromě toho, že si hrajeme na volby, hrajeme si na strany. Nemáme ani právní stát. Nemáme přece ani ústavu, probůh. Co to je za blbost! Když nemáme ústavu, nemáme soudy, nemáme zákony o hospodářské kriminalitě, ani to ne! Vždyť nemáme ani berňák, tak jakápak demokracie. Na co si hrajeme? Že jsou tady opravené domy, že jsou tady soukromé podniky, to není proto, že by iniciativu někdo podporoval.“ (Kryl 2006: s. 503-504).

Tyto věty zní v kontextu sametové nálady jako silně kontrastní ostrá břitva. Mnohé z toho, co Kryl jmenuje, je dnes do jisté míry opraveno. Ale jak říká Krylův přítel Jiří Černý, jehož slova Kryl v rozhovorech několikrát citoval: „Z krásné lži nám nová naděje nevyroste.“ (Černý 2015). Jiří Černý je sestavovatelem pěti Krylových alb, včetně alba „Bratříčku, zavírej vrátka“. Nicméně po roce 1989 se názorově taktéž rozcházel a často se hádali, jak uvádí Jiří Černý v přednášce „Můj čtvrtek s váženým a obdivovaným Karlem Krylem.“ (Černý 2014: Youtube.com).

K výčtu výše citovaném přidal v rozhovoru pro Pojizerské listy ještě jedno rýpnutí, které možná už nesouvisí tolik s demokracií, ale podtrhuje Krylovo znechucení nad situací v Československu: „Ve státě (...), kde ještě vůbec nevíme, jak se jmenujem a jestli se vůbec budem nějak jmenovat, mluvit o demokracii je přinejmenším zpupnost. To je nějaký druh demokraty, možná.“ (Kryl 2006: s. 516).

Pro vysokomýtské noviny Trs a jeho novináře Zdeňka Bergera a Ivana Hudečka vyjmenoval v roce 1992 ty stejné důvody (jako pro Tvar a Listy písecké kultury), proč si myslí, že demokracie v Československu není úplně v pořádku. Na otázku „Co nám chybí“ ještě k onomu výčtu doplnil, že v Československu schází automatická kontrola judikatury, legislativy a exekutivy, což označil za tři základní rysy jakékoliv demokracie, má-li to demokracie být. Kryl v tomto rozhovoru explicitně vyjádřil názor, že tři roky po revoluci (rozhovor pořázen v listopadu 1992) je stále ještě brzo, jenomže Čechoslováci si ještě neustanovili pořádně přesný plán (Kryl 2006: s. 593). Vyjádřil proto tuto predikci: „Obávám se však, aby se z rozkrádání tohoto státu nestal zvyk a aby se skutečně z raného kapitalismu 19. století hlásaného Václavem Klausem nestalo pravidlo...“ (Kryl 2006: s. 593). Do jaké míry se jeho predikce naplnila, nechávám na posouzení každého čtenáře. Níže předkládám jeden z nejznámější Krylových porevolučních textů, které vyjadřují Krylovu náladu, názory na „demokratickou“ situaci v Československu.¹²

¹² Část textu byla již citována v kapitole „Krylova protihavlovská kritika“.

Demokracie

*Demokracie rozkvétá, byť s kosmetickou vadou
Ti, kteří kradli po léta, dnes dvojnásobně kradou*

*Ti, kdo nás léta týrali, nás vyhazují z práce
A z těch, kdo pravdu zpívali, dnes nadělali zrádce
Ti, kdo nás léta týrali, nás vyhazují z práce
A z těch, kdo pravdu zpívali, dnes nadělali zrádce*

*Demokracie prospívá, bez nás a pragmaticky
Brbláme spolu u piva, jak brblali jsme vždycky
Farář nám slíbil nebesa a čeká na majetky
My nakrmíme forbesa, za dvě, či za tři pětky
Farář nám slíbil nebesa a čeká na majetky
My nakrmíme forbesa, za dvě, či za tři pětky*

*Demokracie zavládla, zpívá nám Gott a Walda
Zbaštíme sóju bez sádla u strejdy McDonalda
Král Václav jedna parta je se šmelinářským šmejdem
Pod střechou velký partaje se u koryta sejdem
Král Václav jedna parta je se šmelinářským šmejdem
Pod střechou jedný partaje se u koryta sejdem*

*Demokracie panuje od Aše po Humenné
Samet i něha v pánu je a zuby vylomené
Dali nám nové postroje a ač nás chomout pálí
Zaujímáme postoje, místo, abychom stáli
Dali nám nové postroje a ač nás chomout pálí
Zaujímáme postoje, místo, abychom stáli*

*Demokracie dozrává do žaludečních vředů
Bez poctivosti, bez práva a hlavně bez ohledů
A je to mýlka soukromá snad optického klamu*

Že místo srdce břicho má

A místo duše tlamu!

(Kryl 2012: youtube.com)

Ideál svobody a Krylova reflexe

Na úvod této kapitoly je třeba říci, že ideál svobody má dosti velký průnik s ideálem demokracie, protože demokracie jako politický režim se svobodou nutně počítá jako s její ústřední hodnotou. O ideálu svobody budeme v této kapitole hovořit převážně v souvislosti s novináři. Novináři jsou často označováni v demokracii jako „hlídací psi demokracie“. Kryl některé z nich označoval slovem „nevináři“. Jak fungovali novináři po revoluci, jaké tlaky na ně vznikaly a jak to celé podle Kryla ovlivňovalo onen ideál svobody, se níže pokusím ukázat.

Jak jsem již výše zmiňoval, Kryl totiž působil také jako novinář, a to v rádiu Svobodná Evropa, se kterou se názorově rozešel, a proto dal v roce 1991 výpověď. Podrobnosti můžete načerpat v podkapitole „Krylův názorový rozkol s rádiem Svobodná Evropa“. Podle mého soudu můžeme konstatovat, že Kryl zakusil ve své práci jistou míru nesvobody. Vedení rádia mělo určitou představu, o kterých událostech informovat (což je vcelku běžné), ale také vizi jak o různých událostech informovat. Moderní a možná i žádoucím trendem bylo referovat o vývoji v Československu téměř výhradně na pozitivních vlnách, tedy neobjektivně. Žádoucím píšeme záměrně po slovech Petra Pitharta, který v dokumentárním filmu Česká cesta říká: „My jsme byli v depresi taky z toho, že ten Západ, ty relevantní deníky a týdeníky prostě chválily tu českou klausovskou transformaci. (...) A pak mně tady odcházel francouzský velvyslanec v roce 1995, my jsme byli docela v kamarádských vztazích. Já jsem říkal: ‚Prosím vás, jak to, že jste nás 5 let takhle vodili za nos? Vždyť nás to pletlo...‘ a on říká: ‚Já vám to teda řeknu. My jsme na Západě politici, ale i akademici a politologové, moc nevěřili v úspěšnost přechodu k demokracii tady v téhle transformaci. No a my jsme prostě potřebovali mít nějakou success story. A to byla taková tichá dohoda, že to bude Československo. (...) A my jsme přimhuřovali oči a nechtěli si připouštět nějaké pochybnosti, které jsme měli.‘ Já jsem říkal: ‚To vám teda pěkně děkuju.‘ A on říká:

„No, vyždímali jsme vás jako citron a teď jsme vás odhodili. (...) A teď máme zase Poláky jako success story.“ (Kohout 2015). Tímto je jednoznačně naznačeno, že tu pravděpodobně existoval určitý politický tlak na to, aby se o československé cestě na Západ psalo a říkalo výhradně v pozitivním světle.

Kryl, jakožto kritik, se jevil v této západoevropské informační strategii jako „nepohodlný hráč“, protože kritizoval porevoluční vývoj v Československu. „Na poradě se probíralo, jak se má o některých věcech informovat. Karel jako jediný vstal a řekl, že si předpisovat nenechá. (...) Jeho názory se začaly lišit od názorů, které byly v rádiu určovány. Že byly určovány, říkám vědomě. Karel tvrdil, že za to, co prosazuje americké vedení, nemůže převzít odpovědnost a že s tím nechce mít nic společného,“ sdělila Miloši Čermákovi Krylova manželka Marlen (Čermák 1997: s. 90).

To, že zde existoval politický tlak na to, jak o věcech informovat – čili se podle Kryla na této úrovni nic po pádu železné opony nezměnilo – potvrzuje Kryl v prohlášení samotného Václava Klause. Novináři se podle předsedy vlády mimo jiné proviňují tím, že vybírají informace, které zveřejnit a které nikoliv. Navíc jim dle vlastní úvahy dávají různou váhu a zařazují je na první či poslední stránku s různě velkými nadpisy (Kryl 2012: s. 122-123).¹³

O tom, jak to funguje prakticky, podle Kryla vypovídá obrázek Ondřeje Němce uveřejněný v Lidových novinách. Na tomto obrázku je vyfocen Václav Klaus s Václavem Havlem, přičemž pod tímto obrázkem stojí: „K atmosféře klidu a tvořivé práce mohou podle jejich mínění přispět i novináři, kterým oba pánové poradili, jak zacházet s informacemi, jak je zařazovat na stránky podle důležitosti a jak vybírat titulky.“ (Kryl 2006: s. 123). Kryl sarkasticky ujišťuje, že na obrázku není Vasil Biľak s Gustávem Husákem, jak by se mohlo podle textu zdát. Takový postup demokratických politiků by na Západě v žádném případě neprošel, míní Kryl (Kryl (2012: s. 122)).

¹³ Tuto citaci jsme již v této práci použili v kapitole „Krylova protiklausovská kritika“, avšak pro úplnost a jasnou demonstraci ji používám i zde.

Kryl říká, že novinářům se stále dýchá dosti nesvobodně. Oni možná ani svobodně dýchat neumí, naznačuje. Strach, který zasel minulý režim, stále přetrvává a nejvíce je to vidět u novinářů, kteří působí v nejvyšších patrech. Ti, kteří mluví s ministry a prezidentem pak otisknou články, ze kterých po stránce formální nelze postřehnout rozdíl mezi těmi, které se psaly před rokem 1989. Jediný rozdíl, který tam lze vyzorovat je, že se změnila jména. Místo Gustáva Husáka je tam Václav Havel, jinak je to totožné. „... mně tam (v novinách) schází kromě toho, že skončili ‚dlouhotrvajícím potleskem‘, ještě to, že někdo někomu vynadal, někdo možná i po někom něco hodil, to by bylo asi normální. Říct nejen, že se něco stalo, ale také, proč se to stalo. Jít dozadu a jmenovitě. Tam, kde obvykle začíná nebezpečí, že bychom se někoho dotkli, tak novinář přestává.“ (Kryl 2006: s. 542). K dobru přidává příklad s velebnou aférou Watergate, která byla dílem dvou novinářů a skončila pádem Nixonovi administrativy. To je ta novinářská práce, kterou by si Kryl od československých novinářů představoval a která mu zde (v červenci roku 1992) zatím schází (Kryl 2006: s. 542). Strach, který zde novináře pohlcuje, patří k jeho každodenní práci. Riziko vyhazovu za jeho práci patří k jeho povolání. Novinář musí jít ke kořenům celé věci. Pokud obvykle člověk má pocit, že se není možné dovolat spravedlnosti, tak je to právě i novinář, je-li to novinář s velkým „N“, který by měl vědět, co má dělat, říká v roce 1993 Kryl v rozhovoru pro Necenzurované noviny (Kryl 2006: s. 633). Podobně hovořil již v roce 1992 pro časopis Hranicář: „Vy jako novináři (...) máte naopak povinnost do toho vrtat znovu. Nechte lidem šanci, aby se projeví. Řežte do představitelů, nenechte je dělat chyby těch předchozích.“ (Kryl 2006: s. 544).

Básník se také dotýká problému generační obměny novinářů, na kterou je pár let po revoluci ještě brzy. Svoboda tisku je odvislá od každého novináře. „Jestliže mám redaktory, kteří byli zvyklí psát tendenčně, budou psát tendenčně i nadále, protože ,koho chleba jíš, toho píseň zpívej.““ (Kryl 2006: s. 632).

Co ještě příliš neprospívá svobodě české žurnalistiky, je podle Kryla to, že se značná část deníků a časopisů prodává do zahraničí (Kryl 2006: s. 766).

Jak „chutná“ cenzura musel vlivem svých nepohodlných názorů poznat i samotný Kryl. Někteří novináři, jako třeba Miroslav Šášky ze Slovenského národa (Kryl 2006: s. 550) nebo Luboš Janoušek z Regionu T (Kryl 2006: s. 668) se ho v rozhovorech táží, proč jeho písničky neslycháme v rádiu. „Vrátily se staré hvězdy, které zpívaly dřív. Možná na písně, které píšu dneska, přijde až budoucí generace. Nerad bych, ale podle toho, jak se situace u nás vyvíjí, tomu tak asi bude.“ Ačkoliv se Kryl z rozhlasu vytratil, koncerty měl stále velmi slušně navštěvované, jak sám v tomto rozhovoru sděluje. Nebyl to však problém jen jeho produkce, kterou rozhlasové stanice víceméně odmítaly. Stejný problém řešili podle Kryla i Jarek Nohavica nebo Karel Plíhal. „Vo chvíli, keď sa niekto zneπάči akejkoľvek vládnucej garnitúre, je nehraný, je nedoporučený.“ (Kryl 2006: s. 550). Folková hudba vládnoucími strukturám nikdy příliš „nevoněla“, protože nikdy nebyla „vlezdoprdelná“, což Kryl označuje za terminus technicus a trval na tom, aby byl v rozhovoru pro noviny Slovenský národ zveřejněn. Proto zaznívá i v této práci, i když se jedná o vulgarismus, jimiž ~~kterými~~ mnohdy Kryl vůbec nešetřil. Pak nelibě nesl skutečnost, když mu novináři jeho rozhovory přepisovali do určité ~~řekněme~~ „stravitelnější“ míry.

Ještě naštvanejší byl, když jeho citace v některých rozhovorech novináři vytrhli z kontextu nebo neodcitovali tak, jak byly řečeny (Kryl 2006: s. 216). Jako třeba v Respektu, kde byl písničkář osočen z toho, že 28. října 1992 (na tom stejném shromáždění, o kterém byla výše řeč v kapitole „Kryl~~ovy~~ův politick~~é~~ý názor~~y~~“) nezaspíval státní hymnu, ačkoliv existuje televizní záznam, že hymnu zpíval a s ním ji pěl celý sál. Místo toho napsali, že zaspíval Bratříčka (Kryl 2006: s. 648).

Časopis Reflex se též dopustil dezinterpretace, když dle Kryla záměrně zaměnil „zrádce národa“, do kterého se stylizoval sám básník, za postavu Václava Havla. Z tohoto~~jednoho~~ článku pak pro časopis Znojemsko vytrhl novinář z kontextu slovní spojení „bývalý a možná i budoucí zrádce národa“ a aplikoval ho místo Kryla, který takto uvažoval sám o sobě, opět na Václava Havla. Jedná se o jednoznačně pošpinění, říká Kryl. „A jestliže se takhle zachází, a já nemám možnost se v těch novinách bránit (...), jsem náhle uveden do nepřátelských kruhů, že já jsem zlý, že jsem dal k levičákům, k bolševikům či k fašistům. A lidi mi nadávají. To je systém,

jakým se to tady provádí.“ (Kryl 2006: s. 601-602). Jen pro doplnění, Kryl tento systém nazýval „nasazování psích hlav“, jak již bylo výše napsáno v kapitole „Krylovy politické názory.“

Podle Kryla ho oba časopisy poškodily úmyslně. Aby celou záležitost uzavřel, na jednom koncertu v Redutě pak ocitoval jednoho svého přítele, který říká, že na Reflex nerespektuje a na Respekt nereflektuje (Kryl 2006: s. 648).

Ideál spravedlnosti a Krylova reflexe

Z Krapflova výzkumu je patrné, že na začátku revoluce byl ve veřejném prostoru přítomen požadavek na vyrovnání sociálních rozdílů mezi lidmi. V podkapitole „Spravedlnost“ jsemme vyjádřili též domněnku, že pokud by byli bývali lidé obeznámeni s pravou podstatou kapitalistické ekonomiky, která nutně mnohem více rozevívá sociální nůžky než ekonomika socialistická—~~ekonomika~~, pravděpodobně by kapitalistický model lidé odmítli. To dokládá i velký zájem o zachování socialismu v prvních měsících revoluce, jak jsem uvedu~~píšeme~~ v podkapitole „Socialismus“. Klausův projekt kuponové privatizace má své zastánce, ale neméně početný tábor odpůrců. A Kryl patřil samozřejmě do druhého tábora. S Klausovým vedením transformace ekonomiky měl velký problém, protože byl podle Kryla neslučitelný s československou - potažmo evropskou realitou. Podle něj se Klaus snaží včlenit americký typ kapitalismu do našeho prostoru, kam se přirozeně nehodí (Kryl 2006: s. 441).

Problém viděl také v tom, že tento ekonomický systém si nevšímá sociálně slabších, které zadupává ještě hlouběji do země. „Tahle země měla už za Marie Terezie jakési sociální podmínky, dívám se a říkám si, že téměř žádné už tady nejsou. Lidé se začínají bát toho, že přijdou o práci, protože je soukromník vyhodí. Rozumíte? Strach dnes přichází z existenční strany, nikoli z politické.“ (Kryl 2006: s. 499). Další Krylova slova k této sociální problematice může čtenář nalézt v kapitole „~~Krylovy~~ politické názory“. Zde se obává o ty, kteří se o sebe z různých důvodů nemohou starat, a také o to, aby se takto ekonomicky nastavená společnost nestala společností vlků.

Z Krylových slov lze tedy usuzovat, že ekonomický systém, který Václav Klaus a jeho ekonomové nastavili, počínaje kupónovou privatizací, neodpovídá ideálu spravedlnosti tak, jak si ho představovali lidé na počátku revoluce podle Krapfla, ani jak si ho představoval sám Karel Kryl. „Spotřeba je věc, která stála mnoho národů ztrátu jejich původní identity, kultury. Skutečnost, že si knihovna musí na sebe vydělat, aby mohla fungovat, považuji za blbství, stejně jako vývoj příští doby položit jen na základech spotřeby a nasycení.“ (Kryl 2006: s. 657). V rozhovoru pro České noviny v září roku 1993 svoji kritiku ještě vystupňoval (tuto citaci jsmem použil již v kapitole „Krylova protiklausovská kritika“): „V okamžiku, kdy začnu rušit knihovny, protože na sebe nevydělávají, dopouštím se idiocie, stejně jako kdybych vraždil děti, protože momentálně na sebe nic nevydělávají.“ (Kryl 2006: s. 684). Podle něj takové věci jako knihovny mají dalekosáhlejší význam než momentální výdělek (Kryl 2006: s. 684). Kryl toto nazývá computerovským myšlením, z kterého v několika rozhovorech obviňuje zejména hlavního autora ekonomické reformy Václava Klause.

Tato Krylova slova jednoznačně kritizují nespravedlnost, která vyvěrá z ekonomického nastavení společnosti. Navíc predikuje (v prvním ocitovaném textu předešlého odstavce), že tímto postupem můžeme jako stát ztratit svoji kulturu, jako se to stalo například v poválečném Německu, protože bylo uznáno za vhodnější nedotovat potřebné věci pro kulturní rozvoj (Kryl 2006: s. 684).

Později, když už byla kuponová privatizace spuštěna a nějaký čas běžela, zakázala manželka Karla Kryla Marlen, jež kdysi pracovala v německé bance, svému muži koupit byt jediný, aby nekupoval žádný privatizační papír. Tušila tehdy, že by to mohl být řízený podvod na lidi. Privatizačních fondů vznikalo v době kuponové privatizace skutečně mnoho. Svůj měli například Martin Kratochvíl nebo Michael Kocáb (Kryl 2006: s. 500). „Jenom se ptám – které z těch fondů, které nám nabízejí, že nám vklad okamžitě vrátí a dají hned peníze zpátky, mají zájem na kumulaci kuponů a připraví nás o úspory,“ (Kryl 2006: s. 500). ptá se sarkasticky Kryl.

V reflexi spravedlnosti lze u Kryla zachytit také jednoznačný apel na potrestání komunistických zločinů. Jak jsemme již výše citoval i v podkapitole „Krylova

~~detekce zlodějů revoluce~~ „Kdo jsou ti, kteří revoluci ukradli“, ~~že by~~ nikdo ~~by~~ podle Kryla neměl chtít mstu „na Chammurapiho způsob“, avšak určité tresty ze zločinného nebo velezrádného chování by měly být vykonány. Do jaké míry se dodnes podařilo vyrovnat se s komunistickou minulostí, si netroufám říci. Možná by toto téma stálo za obšírnější výzkum. Jisté ale je, že za Krylova života se vyrovnání příliš nedařilo a sám básník to tvrdě kritizoval. Kryl si myslí, že pokud o tom bude tato země mlčet, připravuje si další sebevraždu. Do této otázky patří ~~také~~ rehabilitace politických vězňů. Kryl si stěžoval na to, že takových lidí je mnoho, ~~a že je~~ ještě ~~je~~ nikdo nerehabilitoval (Kryl 2006: s. 226).

V kapitole „Ideál svobody a Krylova reflexe“ ~~jsme již psal~~ ~~hovořili~~ o tom, která novináři dokážou nakládat s informacemi – tedy i způsobem, jenž dokáže člověka na trvalejší dobu poškodit a nasadit mu, slovy samotného básníka, „psí hlavu“. Pojdme se na tento problém podívat z pohledu spravedlnosti.

Kryl z vlastní zkušenosti vyjadřuje názor, že proti „psí hlavě“ se v podstatě nejde bránit. Když chce napadený vyjádřit své stanovisko k věci, jež byla otištěna a kvůli níž byl očerněn, žádný respektovaný deník jeho antitezi nezveřejní. A když se tedy člověk nemůže proti pomluvám, lžím a dezinformacím bránit ve veřejném prostoru, zbývá mu jediné – soudit se. Jenže zde musí poškozený řešit další problém a to je dlouhodobost soudních řízení (Kryl 2012, s. 138). „... k soudnímu řízení dojde při troše štěstí za rok, za dva, za tři léta; ne že by tomu tak bylo pro nedbalost, nýbrž pro zoufalé přetížení soudů.“ (Kryl 2012: s. 138). Za takto dlouhý čas se ona „psí hlava“ sundává už velmi těžko, ačkoliv soud dá poškozenému za pravdu. V myslích lidí už to očernění zůstane. To celé však za předpokladu, že „k nějakému soudu dojde – to pro kolaps československého soudnictví, jímž vyhrožuje denní tisk i ministr spravedlnosti,“ doplňuje Kryl k otázce československých soudů, jež by měly být pevným pilířem spravedlnosti (Kryl 2012: s. 94).

Kontraideály

V této kapitole se budeme zabývat „ideály“, které v očích Karla Kryla překryly ty, které s sebou revoluce přinášela, tedy ty ideály, jež popsal ve své knize James Krapfl. Nazval je semme je kontraideály. Tento termín může znít trochu nadneseně, spíše se jedná o Krylovy termíny popisu skutečnosti, ovšem název byl vybrán kvůli tomu, že podle mého lépe vystihuje Krylův záměr jeho politických komentářů. Kontraideály mají Mají oproti těm revolučním logicky zcela odlišnou —negativní konotaci. Jedná se o kontraideály lhostejnost a závist. K těm Kryl dospěl při poznání dle něj nešťastného společenského vývoje v Československu po jeho příjezdu v listopadu 1989.

Karel Kryl se po příjezdu do Československa stal jednou z tváří revoluce. Lidé na něj hleděli s respektem, byl mezi nimi velmi populární, byl živoucí legendou (Kryl 2006: s. 191). Postupem času však ztratil v očích veřejnosti revoluční lesk, protože se stal jejím výrazným kritikem. Revoluční entuziasmus v Krylovi vyprchal během deseti dnů, hned po těch deseti dnech začal psát první kritické texty (Kryl 2006: s. 697).

V jeho názorech na revoluci můžeme dle Čermáka vyzorovat určitý vývoj. Na velmi krátké období, kdy idealizoval revoluci (prosinec 1989) navázalo ihned období přímých a konkrétních výtek k novým politikům. Od voleb v roce 1992 lze hovořit o stádiu totálního negativismu (Čermák 1997: s. 83).

Při studiu rozhovorů, které Kryl poskytl, lze souhlasit, že Krylovy názory mají víceméně konzistentní povahu. Někdy dokonce opakuje svoje kritiky, myšlenky a nápady slovo od slova. To signalizuje skutečnou koherenci postojů.

Stejnou názorovou konzistenci projevil při pojmenování problémů naší společnosti, které, podle něj fakticky nahradily ty revoluční.

Lhostejnost

„Lhostejnost je v mých očích ten nejděsnější hřích, ten nejpodlejší vrah, nejzrůdnější a nejodpornější neřest, jíž je člověk schopen. Neboť právě svobodnou vůlí jsme jedině podobni Pánu.“ (Kryl 2012: s. 38).

Takto nevybíravým způsobem odmítá Kryl nectnost společnosti zvanou lhostejnost, ke které poprvé „přičichl“ jako pětiletý kluk v roce 1949 a z této „otravy“ se již nikdy nevyléčil. Ponoříme-li se do Krylových nejranějších vzpomínek, vše začalo, když „dědicové nejlepších kulturních tradic národních“ (zde se Kryl možná inspiroval historikem Zdeňkem Nejedlým, který jednu ze svých knih nazval *Komunisté, dědici velkých tradic českého národa*), zničili tradiční a kvalitní tiskárnu rodiny Krylových – Knihtiskárnu Kryl a Scotti ve zmíněném roce 1949. Bylo potřeba železo pro budování Nové hutě v Ostravě. Lidé, jež byli dlouholetými známými či dokonce přáteli Krylových, stáli, mlčeli nebo lhostejně procházeli kolem. Tito lidé mlčeli i v momentě, když Krylovi po návratu otce z pracovního nasazení, které mu kritickým způsobem podlomilo zdraví, neměli co jíst. Aby bylo na chleba a na nájem, museli Krylovi prodávat vzácné bibliofilie. Pouze hrstka statečných skutečně věrných přátel určitým způsobem pomohla, ostatní se krčilo mlčeli veze svých bytech – klecích na lhostejnost (Kryl 2012: s. 34-35).

Když se Milan Knotek, novinář ze Severočeského deníku, zeptal v dubnu roku 1993 Kryla, co ho nyní trápí, odpověď zněla jednoznačně – lhostejnost. Vadí mu nezáměr lidí o to, co se v česko/slovenské společnosti děje. Vnímá to jako záměnu kontroly a víry. Podle jeho přesvědčení by se politikům nemělo věřit, politici by se měli kontrolovat. (Kryl 2006, s. 657).

O tři čtvrtě roku dříve pro Haló noviny vyjmenoval krom lhostejnosti ještě závist a nenávisť. „Právě to jsou věci, které mne tu nejvíce znepokojují. A z hlediska nových ekonomických vztahů netoliko znepokojují, ale přímo děsí. Výměna letité lidské opozice a vzpoury proti všeobecnému blbství, které ubíjelo život a lásku, za krámy, za spotřebu, za věci. Z lidí se stávají věčaři.“ (Kryl 2006: s. 545).

Lhostejnost zafungovala i ve věci kontroly zvolených. Kryl říká, že nyní nadáváme na činy našich, nikoliv pánů, ale sluhů. Lhostejně jsme si nechali proklouznout šanci nastavit si podmínky kontroly zvolených mezi prsty. Následně dodává, že by se ona lhostejnost dala vyléčit tím, kdyby si každý uvědomil, že namísto „brblání“ na sedící v nejvyšších politických místech by se měl sám alespoň pokusit dosáhnout změny (Kryl 2012: s. 53).

Jakoby byla lhostejnost součástí československé, potažmo české národy. Jakoby pro mentalitu těchto národů nebyla demokracie dostatečně vhodná, myslí si Kryl, když říká: „V našem případě by možná byla lepší osvícená forma diktatury, protože lid ve své většině zřejmě chce nějakého, ovšemže hodného, pána. Připadá mi, že Češi nechtějí jíst ze stolu; že jen čekají, až ze stolu spadne kost, a modlí se, aby na ní bylo trošku masa. Neříkám, že všichni, ale hodně.“ (Kryl 2006: s. 733).

Lhostejnost, která Kryla provázela jako červená niť jeho životem, je nakonec jeho samotným shledána jako diagnóza českého národa. Jakoby to znamenalo, že když se řekne Čech, za pomlčkou by mělo následovat slovo „lhostejnost.“ Ne náhodou jeden z oddílů svých politických komentářů nazval „Země Lhostejnost“. Píseň „Pochod Gustapa“, jejíž text si můžete přečíst níže, byl součástí alba „Rakovina“, tedy prvního alba vydaného v exilu v roce 1969. Lhostejnost lidí a smíření se s osudem – to přeci byl též hlavní motiv činů Jana Palacha, Jana Zajíce a Evžena Pločka.

Pochod Gustapa

Nad mozkem poslušnost

a nad rozumem víra

a správná příslušnost

je víc, než v botě díra.

Mámu jsme zapřeli

a brácha zapřel tátu;

někdo se vodstřelí

a jinejm zlámem hnátu!

Ďábel nás hnál

a šli jsme jako ovce,

každý z nás znal,

že zvěř se stane z lovce,

každý však šel

a na chytrost měl štempl,

*náš cíl se skvěl!
Jsi proti? Pak jsi lempl!*

*Nad oči slepota!
Sám do uší dáš vatu,
je z tebe despota
a syna dáváš katu,
k dobrému příteli
zas obracíš se zády -
a když ho odstřelí?
Po smrti dáš mu řády!*

*Žene vás čert!
Zas jdete jako ovce.
Není to žert,
už zvěř se stala z lovce!
Přítel je skřet
a nad rozumem – víra!
Vpřed, jenom VPŘED!
...a vpředu smrdí síra!*

(Kryl 2012: s. 28-29)

Závist

Druhý politický komentář, který se nazývá „Země Závist“ by se též dal zařadit do oné „národní diagnózy“. I jako titulek jednoho z rozhovorů pro Rudé právo byl užit tento název novinářem Zdeňkem Smíškem v roce 1992 (Kryl 2006, s. 463).

Moji domněnku (vyjádřenou v podkapitole „Spravedlnost“) o tom, že lidé si stále ještě dnes spojují bohatství jednoho s určitým druhém kriminálního jednání, Kryl víceméně potvrzuje a dále ji rozvádí, když říká, že za tím stojí právě ona závist.

Potvrzuje moji domněnku v té míře, že za toto myšlení může socialistický režim. „Zanechala v nás hluboké jizvy doba velkohubých slov a sociální rovnosti. Doba, kdy jsme žili dle Orwellovy Farmy zvířat – dle hesla – Všichni jsme si rovni – ale někteří z nás jsou si rovnější.“ (Kryl 2012: s. 48). Přidává, že jsme se odnaučili řádné práci a že se z toho stal zvyk, který je železnou košilí. A tento zvyk, přesněji řečeno „rakovina zvyku zakořenila v úrodné půdě naší závisti.“ (Kryl 2012: s. 48).

Kryl vynikal v jinotajném vyjadřování, jak už tose pozorný čtenář z této práce jistě poznal. V následujících citacích Kryl vyjadřuje „situaci závisti“ v symbolech ze sportu a sousedských vztahů.

„Aniž se někdo pozastavil nad tím, že na ligu je vstupné vyšší než na divizi, pohoršuje se, jestliže ten nebo onen je za kvalitnější nebo kvalifikovanější práci zaplacen lépe než on za tu svou. A nejen to: pokoušet se – nikoliv o svůj vlastní vzestup, o postup alespoň do druhé ligy, ne – dělat všechno pro to, aby první ligu zakázali a z druhé udělali divizi, ne-li A nebo B třídu.“ (Kryl 2012: s. 46).

„Má-li soused kozu, nechť jí mít také, ale snažit se o to, aby mu jeho koza chcipla.“ (Kryl 2012: s. 47).

Existují dokonce lidé, kterým Kryl říká „profesionální hledači nedokonalosti“. Jedná se o bytosti, kteří poučí orchestrového hráče, že místo *cé* mělo zaznít *cis*. „Nebo že tamten by se měl naučit hrát na kytaru, onen zdokonalit své texty, třetí mít jiné politické názory (...) Ten má nicméně za manželku tu a tu a ta mu asi nepere košile; taky ostříhat by se měl...“ (Kryl 2012: s. 46).

Závist však není jeho očima viděna pouze z roviny negativní. Existuje i pozitivní závist, která člověka žene kupředu. Za takovou závist se není třeba stydět. Je to závist, která postrkuje k práci a podporuje snahu. Takovou sám Kryl zažívá tehdy, napíše-li někdo lepší text, lepší rým, vyjádří lépe myšlenku, než on sám (Kryl 2012: s. 45).

Nicméně dle Kryla tu existuje „Země Závist“, jak potvrzuje v již zmíněném rozhovoru pro Rudé právo. Lidé závidí peníze poslancům, písničkářům, drobným prodejčům s dobrým kapitalistickým nápadem a mnohým dalším (Kryl 2006, s.

463). O závisti Kryl hovoří i v kontextu překvapivé otázky hosta jedné pražské hospody, jestli má milion (myšleno korun). Kryl odpověděl, že ano. Přiznává, že mu tato otázka dlouho ležela v hlavě, ze Západu na tento typ otázek nebyl zvyklý (Kryl 2012: s. 42).

Za prachy

*Usedám k obědu vždy za kvílení sirén,
v pátek i ve středu jsem Martin nebo Iren,
usedám k obědu - žrout u rybího filé,
u flašky Pradědu lžu píseň svojí milé
za prachy.*

*Bez otky, bez pluhu já pokouším se orat,
hraj si na sluhu a účastním se porad,
bláboly soudruhů mi sviští kolem uší,
jak hlína na kruhu jsou tvární - tak se sluší
za prachy.*

*Lze trvat na dětství, když shůry dáno není,
lhát křivá svědectví do Knihy zapomnění,
lze najít obrazy pro všechny krásy světa,
pak dělat podrazy z asylu svého ghetta
za prachy.*

*Někteří kasírují za podraz či za drb,
jiní zas mašírují tak, jak káže pabl,
někteří vodu kalí mezitím, co kradou,
aby pak naříkali nad kterousi zradou
za prachy.*

Jedna je našišato, vidí-li dvě kila,

*druhá se prodá za to, aby ctnostně žila,
té třetí stačí zlato, bourák nebo vila,
leč nikdo nemá na to, aby koupil Kryla
za prachy, za prachy ...*

(Kryl 2012: s. 43-45)

Závěr

Základní zjištění, ke kterým tato práce došla, mohou být i pro odbornou veřejnost zneklidňující. Jakýsi étos sametové revoluce z roku 1989 a demokracie, který vzniká po roce 1989, může po přečtení této práce částečně vyprchat, jelikož forma transformace společnosti po roce 1989 skýtá podle mého závažná znepokojující fakta.

Kryl přichází ve své době ze zarážející a nepopulární kritikou, že revoluční změna politického režimu sice proběhla, avšak politická a ekonomická moc nadále zůstává v rukou bývalých členů Komunistické strany Československa. Tento fenomén nazývá „ukradením“ revoluce. Politicky vysoko postavení lidé neztratili mnoho ze své moci, pouze vyměnili „komunistický kabát“ za ten kapitalistický. To, že se v podstatě v otázce držení moci příliš nezměnilo, potvrzuje český historik, novinář, bývalý aktivní politik a člen Občanského fóra Petr Kučera společně s ekonomem Václavem Žákem. Shodují se, že politicko-ekonomická moc byla předána do staronových rukou, do rukou členů komunistické nomenklatury. [O tom, že normalizace prakticky neskončila, byť revoluce proběhla, hovoří historik Michal Pullmann.](#)

Co se týče politického názoru samotného Kryla, tak i když o sobě tvrdí, že není levicově orientovaný, většina jeho vyjádření, postojů, názorů a činů tomu podle mého soudu nenasvědčuje. Na konci života říká, že považuje myšlenku sociální demokracie ve smyslu ochrany svobodné společnosti s jistým procentem zabezpečení pro sociálně slabší za sobě blízkou. Je možné, že se u Kryla jednalo o určitý názorový posun a vývoj. Další náznaky Krylova levicovějšího přesvědčení jsou rozpracovány přímo v kapitole „Krylova ~~ov~~ politick~~é~~y názor~~y~~“.

Krylovu reflexi ideálů sametové revoluce se v práci podařilo vytěžit pouze z části, poněvadž všemi ideály (přesně tak, jak je popsal James Krapfl) se Kryl pro reflexi uspokojivým způsobem nezaobírá. Z jeho textů poetických i prozaických vyplývají reflexe tří ideálů: demokracie, svobody a spravedlnosti.

Spíše, než že by ve vznikající společnosti viděl demokratické prvky, spatřoval v československé, později pak v české společnosti tzv. „demokraturu“. Jako atributy tohoto systému stanovil například nedotknutelnost poslanců, mezi nimiž sedí příslušníci bývalé Státní bezpečnosti, nemožnost postihu hospodářské kriminality, ochrnutá justice a hlavně dokonalé fungování staronových struktur.

Ideál svobody reflektuje Kryl zejména na příkladu novinářů. „Hlídací psi demokracie“ jsou ve své práci nesvobodní, soudí Kryl. Vzniká tu tlak na novináře tendenčně informovat a adorovat aktuální klíčové aktéry. Za pravdu dává Krylovi nepřímo i Petr Pithart, který podává svědectví o slovech odcházejícího francouzského velvyslance v roce 1995. Proto byl čas v rádiích, věnovaný Krylově tvorbě, krácen na minimum, jak si toho všimli třeba novináři Miroslav Šášky a Luboš Janoušek. Proto byla v některých médiích dezinterpretována jeho slova a byla mu, dle něj, nasazována „psí hlava“, což můžeme přeložit jako pomluvu, které se pak velmi těžko zbavoval.

Soudě podle mé interpretace Krylova díla – ekonomický systém, který nastavili Václav Klaus a jeho ekonomové, neodpovídá ideálu spravedlnosti. Neodpovídá ani tomu, jak si ho představovali lidé na počátku revoluce podle Krapflových výzkumů, ani tomu, jak si ho představoval sám Kryl. Ten říká, že Klausův americký model kapitalistické ekonomiky se nehodí do evropské reality, navíc nadělá z chudých ještě více –chudší. Ideál spravedlnosti nebyl též naplněn v otázce potrestání komunistických zločinů, míní Kryl.

Místo naplnění revolučních ideálů, místo skutečné demokracie, zahalil Československo spíše společenský marasmus v podobě lhostejnosti a závisti. Těmito slovy totiž Karel Kryl charakterizoval porevoluční Československo (Českou republiku) ve svých politických komentářích.

Seznam použité literatury

Knihy

Benčík, A. 2012. *Téma: Alexander Dubček. 2.*, dopl. vyd. Praha: Křesťanskosociální hnutí.

Čermák, M. 1997. *Nanebevzetí Karla Kryla*. Praha: Academia.

Čermák, M., Kryl, K. 1993. *Půlkacíř: rozhovor Miloše Čermáka s Karlem Krylem*. Praha: Academia.

ČTK. 1990. *Svět a sametová revoluce*. [1. vyd.]. Praha: ČTK.

Emmert, F. 2012. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: CPress.

Giddens, A. 2013. SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo.

Gjuričová, A. 2008. *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha: Paseka.

Havel, V. 1990. *Projevy: Leden - červen 1990*. Praha: Vyšehrad.

Huvar, M. 1999. *Kryl*. Brno: Print-Typia.

Keane, J. 1999. *Václav Havel: politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator.

Klimt, V. 2007. *Akorát že mi zabili tátu: příběh Karla Kryla.2.*, opr. a dopl. vyd. Praha: Galén.

Krapfl, J. 2016. *Revoluce s lidskou tváří: politika, kultura a společenství v Československu v letech 1989-1992*. V Praze: Rybka Publishers.

Kryl, K. 2016. *Krylogie: autorské pořady, vysílané v letech 1975-1989 rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa*. Vydání třetí, druhé samostatné. Praha: Torst.

- Kryl, K., Šulc, J., ed. 2013. *Rýmované komentáře*. Praha: Torst.
- Kryl, K. 2012. *Země Lhostejnost*. Praha: Torst.
- Kryl, K., Kryl M. 2006. *Karel Kryl: rozhovory*. Praha: Torst.
- Semerád, V. 2009. *Transformace české sociální demokracie*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce doc. PhDr. Vladimír Goněk, CSc.
- Spáčil, D.; Sýs K. 2009 *Viděno deseti: rozhodující události mocenského zvratu v roce 1989 očima klíčových osobností z obou stran politického spektra: Fojtík, Jakeš, Krejčí, Štěpán, Vacek - Kocáb, Kantor, Dienstbier, Bratinka, Komárek*. Praha: Bondy.
- Stuchlík, B. 2015. *Mediální obraz Karla Kryla v tištěných domácích médiích v letech 1989-1994*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D.
- Suk, J. 2009. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)*. Vyd. 2. Praha: Prostor.
- Šerhák, J. 2016. *Étos sametové revoluce*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Slavomír Lesňák, PhD..
- Tomáš, F. 1992. *Kde je člověk: Jak vyplnilo lit. dotazník M. Prousta pro vysílání Svobodné Evropy 56 osobností nebo zajímavých lidí aneb: 1680 odpovědí na 30 různorodých otázek*. Praha: J. Kanzelsberger.
- Ústavní soud 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, Sbírnka nálezů a usnesení, sv. 7, s. 87, resp. 63/1997 Sb.
- Žaloudek, Karel. 1999. *Encyklopedie politiky*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Libri.

Elektronické zdroje

Havel, V. 1989, 22. listopad, Praha. *Prohlášení Občanského fóra opakující základní požadavky* [online]. Praha: ÚSD AV ČR, 2009 [cit. 2017-05-28]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/dokumenty.html>.

Andrey, L. 2011. Václav Havel zbaven postmoderní aury. *Zvedavec.org* [online]. [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.zvedavec.org/komentare/2011/12/4750-vaclav-havel-zbaven-postmoderni-aury.htm>.

Černý, J. 2015. Bratříčkovi je šestačtyřicet. *Supraphon.cz* [online]. Praha [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.protisedi.cz/article/kryluv-bratricek-oslavil-sestactyricet-let-vychazi-v-reedici>.

Černý, J. 2014. Kroměříž – Můj čtvrtek s váženým a obdivovaným Karlem Krylem 10. *Youtube.com* [online]. 2014 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=3M1fddklhg>.

Česká televize. 2008. Reportéři ČT: Za Kryla do vězení. *Ceskatelevize.cz* [online]. Praha [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1142743803-reporterict/208452801240008/obsah/113500-za-kryla-do-vezeni>.

Český rozhlas. 2014. Když Gott zpíval hymnu s Krylem... Víme proč!. 2014 [online]. Praha [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/encyklopedie/zprava/kdyz-gott-zpival-hymnu-s-krylem-vime-proc--1423996>.

ČT24. 2009. „Dubček nebyl nic víc než symbol,“ říká Vladimír Hanzel. *Ceskatelevize.cz* [online]. Praha [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1364438-dubcek-nebyl-nic-vic-nez-symbol-rika-vladimir-hanzel>.

ČTK. 2017. Rádio Svobodná Evropa vysílá z Prahy nepřetržité zpravodajství v ruštině. *Aktualne.cz* [online]. 2017 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/radio-svobodna-evropa-vysila-z-prahy>.

[nepretržite-](#)

[zpravodajst/r~b29e36caed6911e6a8cc002590604f2e/?redirected=1496042177.](#)

Extrastory.cz. 2014. Trauma Karla Kryla: duetu s Karlem Gottem hořce litoval. *Extrastory.cz* [online]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <http://extrastory.cz/trauma-karla-kryla-duetu-s-karlem-gottem-horce-litoval.html>.

[Havel, V. 1989, 22. listopad, Praha. Prohlášení Občanského fóra opakující základní požadavky](#) [online]. Praha: ÚSD AV ČR, 2009 [cit. 2017-05-28]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/dokumenty.html>.

Havel, V. 1990. Projev prezidenta ČSSR Václava Havla ve Federálním shromáždění. *Vaclavhavel.cz* [online]. [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=325_projevy.html&typ=HTML.

Jemelka, L. 2017. *Problematika retroaktivity právních předpisů* [online]. Praha [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.cicar.cz/article/show-article/problematika-retroaktivity-pravnich-predpisu>.

Kohout, M. 2015. Česká cesta. TV dokument.

Kryl, J. 2008. Povídaní. *Jankryl.cz* [online]. 2008 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.jankryl.cz/povidani.html>.

Kryl, K. 2010. Od Čadce k Dunaju. *Youtube.cz* [online]. 2010 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6qT8awd3yvg>.

Kryl, K. 2012. Demokracie. *Youtube.com* [online]. 2012 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Ak8o5ISU6xQ>.

Kryl, K. 2013. Jde jaro do léta. *Youtube.com* [online]. 2013 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dcal_po1qVs.

Petřík, L. 2014. *Exministr Bašta: Václav Havel se stal ztělesněním našich nadějí a tužeb, ale pak... A že je Putin komunista?* [online]. 2014 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Exministr-Basta->

[Vaclav-Havel-se-stal-ztelesnenim-nasich-nadeji-a-tuzeb-ale-pak-A-ze-je-Putin-komunista-343038.](#)

Pehe, J. 1999a. Normalizace ještě neskončila. *Pehe.cz* [online]. [cit. 2017-06-19].

Dostupné z: <http://www.pehe.cz/clanky/1999/normalizace-jeste-neskoncila>.

Pehe, J. 1999b. Rok 1998: Krize se prohloubila. *Pehe.cz* [online]. [cit. 2017-06-19].

Dostupné z: <http://www.pehe.cz/clanky/1999/rok-1998-krize-se-prohloubila>.

Pullmann, M. 2011. Normalizace tu ještě neskončila, tvrdí historik Michal

Pullmann. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2017-06-19]. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/normalizace-tu-jeste-neskoncila-tvrdi-historik-michal-pullmann-pw7-/zpr_archiv.aspx?c=A110601_183550_kavarna_chu.

Rakušanová, L. 2009. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání

moci. *Denik.cz* [online]. [cit. 2017-05-28]. Dostupné z:

<http://www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html>.

Seznam.cz. 2017. Karel Gott otevřeně o své budoucnosti a konci kariéry.

Seznam.cz [online]. Praha [cit. 2017-05-28]. Dostupné z:

<https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/karel-gott-otevrene-o-sve-budoucnosti-a-konci-kariery-33539>.

Wanatowiczová, K. 2007. Musíte zvolit Havla! tlačil na komunisty

Čalfa. *Idnes.cz* [online]. Praha, [cit. 2017-05-29]. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/musite-zvolit-havla-tlacil-na-komunisty-calfa-f4c-/domaci.aspx?c=A071115_103110_domaci_itu.